

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Diplomová práce

Soft power v zahraniční politice tzv. rostoucích mocností –
případ JAR

Bc. Soňa Rubá

Plzeň 2018

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Studijní program Mezinárodní studia

Studijní obor Mezinárodní vztahy

Diplomová práce

***Soft power* v zahraniční politice tzv. rostoucích mocností –
případ JAR**

Bc. Soňa Rubá

Vedoucí práce:

PhDr. Martina Ponižilová, Ph.D.

Katedra politologie a mezinárodních vztahů

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2018

Prohlašuji, že jsem práci zpracovala samostatně a použila jen uvedených pramenů a literatury.

Plzeň, duben 2018

Poděkování

Tímto bych chtěla poděkovat PhDr. Martině Ponížilové, Ph.D. za vedení práce, ochotu a poskytnutí odborných rad při psaní diplomové práce.

Obsah

Úvod	6
1 Koncept moci v mezinárodních vztazích	10
1.1 Vývoj pojmu moci v mezinárodních vztazích.....	10
1.2 Konceptualizace soft power	17
1.2.1 Definování soft power, její zdroje a možnosti měření.....	18
1.2.2 Kritika konceptu soft power	23
2 Soft power Jihoafrické republiky	26
2.1 Cíle zahraniční politiky JAR s ohledem na posílení soft power a nástroje využívané k jejich naplnění	27
2.2 Aktivity vedoucí k posílení soft power JAR po nástupu Nelsona Mandely	31
2.2.1 Působení v multilaterálních institucích za účelem prosazování zahraničně-politických cílů	36
2.2.2 Smlouva o nešíření jaderných zbraní a vytvoření bezjaderné zóny nad Afrikou.....	40
2.2.3 Ottawská úmluva	42
2.3 Aktivity vedoucí k posílení soft power JAR po nástupu Thaba Mbekiho	44
2.3.1 Africká renesance a aktivní účast v multilaterálních institucích	46
2.3.2 Kimberlejský proces	52
2.3.3 Zapojení JAR do peacekeepingových operací a mírových jednání.....	53
2.4 Aktivity vedoucí k posílení soft power JAR po nástupu Jacoba Zumy	56
2.4.1 Konání mistrovství světa ve fotbale	58
2.4.2 Jiho-jihní spolupráce a multilateralismus jako součást zahraničně- politických cílů JAR.....	60
Závěr	65
Zdroje	69
Resumé	80

Úvod

Jihoafrická republika s pádem apartheidu v 90. letech ukončila izolaci a postupně se začala navracet na mezinárodní scénu. Konec apartheidu byl způsoben sankcemi uvalenými světovými mocnostmi jako USA, Velkou Británií a dalšími zeměmi světa. Ty totiž ukončily obchodování a pozastavily zahraniční investice v zemi a tak jihoafrický režim přestal mít finance na udržení se u moci. Díky tomu mohlo dojít k vyjednávání prezidenta Frederika de Klerka s Nelsonem Mandelou a v roce 1994 byly uspořádány první demokratické volby, ve kterých zvítězila strana Africký národní Kongres (*African National Congress, ANC*). Prezident Mandela se v povolebním období především snažil usmířit společnost (například tvorbou Komise pravdy a usmíření vedenou Desmondem Tutu) a obnovit důvěru v JAR, aby mohla postupně začít měnit zahraniční politiku vůči svým africkým sousedům i vůči ostatním státům světa. Jihoafrická republika se začala soustředit na ekonomické reformy, snížení inflace a zvýšení produktivity hospodářství. Vedení země si uvědomovalo potřebu dobrých vztahů se svými sousedy jednak kvůli bezpečnostní situaci v regionu, ale i z ekonomického hlediska (Rizzi – Schütz 2014: 181–188). Po konci apartheidu se JAR navrátila na mezinárodní scénu, stala se znovu členem OSN a Commonwealthu a byla přijata do Organizace africké jednoty (OAU) nebo do Hnutí nezúčastněných. Další prezident Thabo Mbeki přišel s konceptem africké renesance, rozvíjel vztahy se zeměmi jako Čína, Japonsko, Brazílie nebo Argentina a byl obhájcem jiho-jihní spolupráce. JAR se v této době začala více zapojovat do peacekeepingových operací pod vedením OSN (například v Afghánistánu, Iráku, Demokratické republice Kongo a dalších), čímž chtěla docílit větší diplomatické prestiže. Za vlády Jacoba Zuma se JAR stala členem uskupení BRICS a nadále se snaží posilovat své postavení v rámci globálního Jihu, ale zároveň působit jako prostředník nebo pomyslný most mezi globálním Severem a Jihem.

K přednostem Jihoafrické republiky patří její strategická poloha, země je omývána dvěma světovými oceány a nachází se na významné obchodní

křižovatce. K další předností patří bohatá naleziště nerostných surovin, především zlata, manganu, platiny, zemního plynu nebo uhlí (Needum 2016). I přes tyto výhody si země uvědomuje, že k prosazení na mezinárodní scéně jí její materiální kapacity (*hard power*) nestačí a je tedy potřeba budovat i dobrou image neboli *soft power*.

Moc byla popisována realisty jako schopnost státu využívat svou ekonomickou a vojenskou sílu k ovlivnění ostatních aktérů (Morgenthau 1949, Mearsheimer 2001). Moc v jejich pojetí byla spojována především s hmatatelnými zdroji jako například územím, obyvatelstvem, přírodním bohatstvím atd. Joseph Nye (1990: 5) přišel s dělením moci na *hard* a *soft power*. *Hard power* je podle něj „schopnost používat pobídky a hrozby“ a *soft power* definoval jako schopnost měnit chování ostatních aktérů a jejich preference tím, že je pro ně daná země atraktivní. V současné době je stále problematičtější využívat vojenskou moc k dosažení svých zahraničně – politických cílů a v mezinárodním systému postupně dochází k odklonu od používání této moci při řešení konfliktů, protože je vyžadováno větší morální ospravedlnění. I proto je vhodné věnovat se aktivitám zaměřujících se na posilování *soft power* země a hledat v nich spojitosti se zájmy a cíli dané země.

Literatury věnující se tématu moci existuje celá řada, jako například díla od Mearsheimera (2001), Waltze (1979), Nye (1990), Holstiho (1964) a dalších. Když se na tyto texty podíváme blíže, zjistíme, že každý z autorů si pojem moc vykládá trochu jinak a neexistuje tedy nějaká přesná jednotící definice toho, co to moc vlastně je. Zřejmé je také rozdělení autorů na ty, kteří hovoří o moci jen z pohledu *hard power*, a na ty, jako například Nye (1990), kteří se snaží přidat i další složky moci. Ve své knize *Bound to lead: The changing nature of American power* dělí moc na *hard power*, *soft power* a *smart power* (Nye 1990). Literatury věnující se *soft power* je poměrně velké množství, ale ve většině z ní autoři odkazují na konceptualizaci vytvořenou právě Josephem Nymem – například Jonathan McClory (2010).

Publikací o Jihoafrické republice můžeme najít také dostatek. Věnují se ale jiným tématům, která nejsou předmětem mé práce, především historii nebo demokratické transformaci země. Při prozkoumání dostupné literatury na téma *soft power* Jihoafrické republiky narážíme na to, že málo autorů se snaží propojit zahraniční politiku země s tímto konceptem a jednotliví autoři si vybírají jen určitou složku *soft power*, které se ve svých pracích věnují. Například kniha *Shifting Power and Human Rights Diplomacy South Africa* od Doutje Lettinga a Larse van Troosta (2016) se zabývá tématem lidských práv a najdeme zde i kapitolu věnující se konceptu *Responsibility to Protect* (R2P), ke kterému se Jihoafrická republika přihlásila v rámci boje za lidská práva a který lze přiřadit k aktivitě sloužící k posílení dobré image země. Dále můžeme najít autory věnující se sportovním událostem jako zdroji *soft power*, například Jonathan Grix a Donna Lee (2013) se svým článkem *Soft Power, Sports Mega-Events and Emerging States: The Lure of the Politics of Attraction*. Podle nich hostování takovýchto událostí je pro země jako Čína, Brazílie nebo JAR otázkou prestiže a toho, že mohou mezinárodnímu systému dokázat, že i oni na pořádání akcí tohoto typu mají kapacity a mohou tak zvýšit pozitivní vnímání země. Také jsou dostupné knihy od Landsberg – van Wyk (2012) a Masters – Siphamandla – van Wyk – Landsberg (2015), shrnující zahraniční politiku Jihoafrické republiky. V těchto knihách najdeme kapitoly řešící tematiku *soft power* jako například kapitola od Karen Smith *Soft power: The essence of South Africa's foreign policy* (2012) nebo *Promoting South Africa's foreign policy through public diplomacy and branding* od Karen Smith a Janise van der Westhuizen (2015), zaměřující se na veřejnou diplomacii a *branding* země jako způsob, jak Jihoafrická republika může zlepšovat svou image.

Všechny tyto knihy, kapitoly nebo články se opírají o problematiku *soft power* a jsou vhodnými zdroji a inspirací k sepsání této diplomové práce. Žádný z autorů se doposud nevěnoval výzkumu jednotlivých aspektů *soft power* Jihoafrické republiky do jedné ucelené publikace nebo článku, a proto se o to v rámci své diplomové práce pokusím.

Cílem práce bude analýza zahraniční politiky státu JAR se zaměřením na aktivity vedoucí k posílení *soft power* země v letech 1994–2017. Začnu v roce 1994 právě kvůli demokratické proměně země, která tímto rokem započala, a skončím v roce 2017. Práce bude případovou studií a bude rozdělena na teoretickou a praktickou část.

Teoretická část bude sloužit k představení vývoje pojetí moci v mezinárodních vztazích. Podíváme se na nejprve na realistické autory, kteří svými myšlenkami přispěli k formování pojetí moci, a poté se přesuneme k autorům nahlížejících na moc spíše jako na vztah. Dále se budeme věnovat rozdělení moci na *hard a soft power*. U tématu *soft power* zůstaneme, definujeme si ji, podíváme se na její zdroje a možné způsoby měření, ale také na kritiku tohoto konceptu. V empirické části se zaměříme na vybraný stát Jihoafrickou republiku. Nejprve prozkoumáme cíle zahraniční politiky sloužící k posílení *soft power*, poté nástroje, které země k naplnění těchto cílů využívá, a nakonec se budeme věnovat konkrétním aktivitám. V rámci kapitol rozdělených podle vládnoucích prezidentů zmíním například aktivity JAR v institucích (SADC, Africká unie, BRICS a další), účast JAR na tvorbě bezjaderné zóny nad Afrikou, Ottawské konvenci, Kimberlejském procesu, peacekeepingových operacích nebo sportovních událostech. Ne všechny události nebo zavedené politiky vedou k posílení pozitivního vnímání země a spíše dobrou image poškodí, a tak se v průběhu kapitol podívám i na některé z nich.

1 Koncept moci v mezinárodních vztazích

Abychom se mohli vůbec začít věnovat tématu Jihoafrické republiky a její *soft power*, je potřeba nejprve vysvětlit a objasnit několik důležitých pojmů. V rámci této kapitoly se proto nejdříve podíváme na koncept moci a vývoj jejího pojetí v mezinárodních vztazích. Autoři zabývající se mocenskou tematikou se neshodují na jednotné definici ani na způsobu měření moci, a tak se blíže zaměříme na několik z nich a pokusíme se získat potřebné informace k pochopení dané problematiky pro další postup této diplomové práce. V následujících částech budeme věnovat pozornost rozdělení moci – na *hard power* a *soft power*, blíže je specifikujeme, vysvětlíme si, v čem se odlišují a více se zaměříme na koncept *soft power*.

1.1 Vývoj pojmu moci v mezinárodních vztazích

Moc patří k tradičně diskutovaným tématům, zasahuje do řady oblastí a věnuje se jí mnoho autorů, ale existuje mezi nimi spíše neshoda než shoda na tom, jak moc definovat nebo uchopit (Raimzhanova 2015: 1–2). Například Robert Gilpin (1981: 13) tvrdí, že popsání a definování moci patří ke složité a problematické oblasti mezinárodních vztahů. Další autor Kenneth Waltz (1986: 333) tvrdí, že moc je jedním z klíčových konceptů realistických teorií. Upozorňuje ale na to, že i když je moc pro realismus stěžejním pojmem, tak její definování patří k velice obtížným a kontroverzním oblastem mezinárodní politiky.

Na moc v mezinárodních vztazích bylo dlouhou dobu nahlíženo realistickým pohledem a je tedy na místě věnovat pozornost několika autorům s tímto přístupem. I dnes se s tendencí pohlížet na moc realistickou perspektivou stále setkáváme. Hans Morgenthau (1949: 13) ve své knize *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace* přirovnává mezinárodní politiku k boji o moc a moc podle něj znamená mít vliv nad ostatními aktéry (ovládáním jejich mysli a

činů). Boj o moc probíhal neustále v průběhu celé historie, kdy se státy utkávaly v boji o vliv v sociální, ekonomické a politické sféře. To, že aktér A má vliv na aktivity aktéra B nám ukazuje to, že na to aktér A má kapacity. Vytváří se tedy vztah mezi aktéry, kteří moc uplatňují, a těmi, nad kterými je moc uplatňována. Pokaždé, když se aktér snaží dosáhnout svých cílů, usiluje zároveň o zisk větší moci. Vliv nad jinými aktéry lze mít pomocí příkazů, hrozeb, přesvědčování nebo kombinací těchto tří částí. Podle Morgenthaua (1949: 14) se politická moc nejvíce odvíjí od materiálních zdrojů, především od vojenské síly, která slouží jako potenciální hrozba, jež má odradit ostatní státy od myšlenky ovládnutí nebo napadení.

John Mearsheimer (2001: 55) začíná kapitolu ve své knize *The tragedy of great power politics* tím, že „moc leží v srdci mezinárodní politiky“, ale je těžké ji definovat, natož ji měřit. Stejně jako Morgenthau (1949: 14) i Mearsheimer (2001: 56) ztotožňuje moc s vojenskou silou, protože pro ofenzivní realisty je moc nejdůležitější částí mezinárodní politiky. Vojenská síla je založena na velikosti a síle armády, celkové velikosti populace a bohatství. Mearsheimer (2001: 61) se zaměřuje více než Morgenthau (1949: 14) na jeden z aspektů vojenské moci a to na velikost populace. Na velikosti populace podle něj záleží nejvíce, protože stát s nízkým počtem obyvatel nemůže dosáhnout nikdy toho, aby se stal mocností. Země s početnější populací má také větší ekonomické ambice, jelikož může vyprodukovat více bohatství a tím vybudovat i silnější a technologicky vyspělejší armádu. Ne vždy ale velikost populace vede k tomu, že je stát bohatý. Ukazuje to na příkladu Indie a Číny za studené války, kdy obě měly větší populaci než Spojené státy nebo Sovětský svaz, ale neměly dostatek bohatství na to, aby svůj populační potenciál využily. Mearsheimer (2001: 62) tuto úvahu zakončuje tím, že „[v]elká populace nezajistí bohatství, ale bohatství vyžaduje velkou populaci“

Autoři Joshua Goldsein spolu s Jonem Pevehousem (2014: 45) sledují stejné ukazatele moci jako předchozí dva autoři, ale nekladou tak silný důraz na vojenskou sílu, ale spíše na ekonomické faktory. V knize *International Relations*

upozorňují na problematický aspekt srovnávání pojmu moci s vlivem. Moc není to samé co vliv, ale je to potenciál k ovlivnění ostatních aktérů. Tento potenciál bývá složen z řady charakteristik jako například velikosti území, populace, příjmů nebo vojenské síly, a ty jsou nazývány kapacitami státu. Podle autorů je nejlepším ukazatelem moci HDP země, jelikož kombinuje bohatství, velikost území a technologickou vyspělost státu. Jsou si ale vědomi toho, že moc ovlivňují i jiné ukazatele, jako třeba diplomatické schopnosti, podpora od obyvatelstva nebo národní vůle. Pokud se tyto ukazatele stanou široce uznávané jak obyvateli, tak i ostatními státy, může tento stát snadněji ovlivnit jejich smýšlení (Goldsein – Pevehouse 2014: 46). Zde už autoři navazují na autora Josepha Nye (1990: 5) a jeho knihu *Bound to lead: The changing nature of American power* a koncept *soft power*, kterému je věnována další kapitola. Upozorňují na jistý nedostatek Nyeova konceptu a to ten, že není možné zjistit, jak by se aktér B choval a co by dělal bez toho, když by na něj aktér A nepůsobil.

Postupně jsme zde představili několik autorů a je patrné, že dlouhou dobu se konceptu moci, jejímu vysvětlení, definování a měření věnovali především autoři řadící se do realistického směru. Ostatní přístupy nepřikládaly tématu moci až takový význam nebo se ve snaze vymezit se proti realistům a jejich důrazu na moc od moci distancovali. Například zástupci liberálního internacionalismu tvrdí, že spousta oblastí výzkumu nejde vysvětlit pomocí konceptu moci a vysvětlují je pomocí jiných konceptů, například demokracie, vzájemné závislosti (interdependence) nebo se při vysvětlování obrací na liberální hodnoty a mezinárodní instituce (Moravcsik cit. dle Barnett – Duvall 2005: 40). Autoři Barnett a Duvall (2005: 41–42) ve svém textu *Power in International Politics* kritizují ostatní přístupy z toho, že se konceptu moci nevěnovaly dostatečně a že právě odlišný přístup jednotlivých teoretických směrů by mohl napomoci k tvorbě uceleného konceptu a způsobu jejího měření. Právě nedostatečné alternativní přístupy k definování moci omezují schopnosti disciplíny mezinárodních vztahů porozumět všem aktivitám jednotlivých aktérů.

Ve druhé polovině 20. století došlo ke změně ve vnímání moci jako výčtu vlastnictví a majetku státu k moci jako vztahu (*relational power*), kterou zapříčinili vědci z oblasti sociologie, filozofie, psychologie, ekonomiky a politických věd. Jako zásadní se uvádí dílo *Power and Society – A Framework for Political Inquiry* od autorů Harolda Lasswella a Abrahama Kaplana (1950), které je jakýmsi předělem mezi starým vnímáním moci založeným na hmatatelných zdrojích a novým vztahovým pojetím. Jejich pojetí pracuje s předpokladem, že moc je vztah vytvořený mezi aktéry. Chování aktéra A nějakým způsobem ovlivňuje chování (hodnoty, preference, názory, emoce atd.) aktéra B. Moc v tomto přístupu tedy neznamená, že aktér A vlastní aktéra B, nýbrž aktuální nebo potenciální vztah mezi dvěma a více aktéry. Právě pojetí moci jako vztahu přichází s rozdělením moci na jednotlivé dimenze neboli oblasti. Moc totiž může v jedné oblasti růst a zároveň v jiné oblasti klesat (Baldwin 2013: 274–278). K autorům věnujícím se moci jako vztahu patří i politolog Robert Dahl (1957: 202–203). Ve svém článku *The Concept of power* považuje za moc to, že „aktér A dokáže aktéra B přimět k něčemu, co by jinak aktér B neudělal“. Moc je dle Dahla vztah mezi aktéry, za které lze považovat jednotlivce, skupiny, vlády nebo národní státy.

Z těchto autorů zaměřujících se na vztahové pojetí moci později vychází Holsti (1964) se svým článkem *The concept of power in the study of international relations*, ve kterém definuje moc jako čin ovlivňování, zahrnující různé kapacity používané k dosažení svých cílů (Holsti 1964: 182). V mezinárodním prostředí ne každý aktér disponuje stejnou mocí, někdo je nazýván mocností, někdo malým státem. Stát s vysokým HDP, velikou populací, vyspělým průmyslem a kvalitním zbraňovým systémem má větší šance být mocný než stát s nevyspělou ekonomikou, malou populací a zastaralými zbraněmi. V mezinárodní politice se nejčastěji využívají čtyři vyjednávací techniky – přesvědčování, nabízení odměny, hrozba potrestáním a použití síly. Holsti (1964: 189–190) dále tyto techniky více specifikuje.

Přesvědčování podle něj znamená, že aktér A ukáže aktérovi B, jak je pro něj určitá situace výhodná. Nabízení odměny znamená, že „aktér A slíbí něco aktérovi B za to, že aktér B udělá to co aktér A požaduje“. Hrozba trestem se dále dělí na pozitivní a negativní. Pozitivní hrozbou se myslí to, že „aktér A hrozí s tím, že na aktéra B uvalí bojkot, embargo nebo přetrhá diplomatické vazby“. Negativní hrozbou je myšleno například „zrušení již poskytované zahraniční pomoci nebo odměn aktérovi B“. Poslední možností je využití síly, které nepatří k nejefektivnějším, ale někdy je to „jediná možnost jak aktéra B přesvědčit“.

Podle Holstiho (1964: 190) všechny tyto techniky vyjednávání využívá většina vlád, ale nejvíce se používá přesvědčování, a je důležité, jaké vztahy jsou mezi jednotlivými vládami nastaveny. Není pravděpodobné, že si spojenci budou hrozit silou nebo tresty, kdežto mezi vládami, které se v mnoha ohledech neshodují, je tato možnost vyjednávání pravděpodobnější. Po tom, co lze takto definovat jednotlivé techniky vyjednávání, lze také vytvořit kategorizaci mezinárodních vztahů podle nejčastěji používané techniky, kterou vlády využívají k ovlivňování ostatních. Holsti (196: 191) zde přichází se čtyřmi kategoriemi – vztah založený na konsenzu, vztah založený na manipulaci, vztah založený na donucování a vztah založený na síle.

První vztah je častý pro aktéry, kteří spolu vycházejí, nemají veliké neshody, vzájemně si nezasahují do záležitostí toho druhého a mezi těmito aktéry nehrozí použití vojenské síly. První vztah lze ukázat na příkladu Velké Británie a Spojených států. V dalším vztahu již vyvstávají určité neshody, aktéři v některých věcech zasahují do záležitostí toho druhého a používají se techniky jako nabízení odměny, ale také její omezení nebo zrušení. Stále se ale nevyužívá vojenská síla. Autor tento vztah ukazuje na příkladu Číny a SSSR z let 1960–1963. Ve třetím vztahu jsou neshody velmi časté, k vyjednávání se používají techniky jako například hrozba potrestáním a někdy i použití síly (například blokády), a také vojenské síly jednotlivých aktérů jsou cílené na toho druhého. Příkladem tohoto vztahu mohou být SSSR a západní koalice, nebo třeba Kuba a Spojené státy v letech 1960–1963. Poslední vztah založený na síle se vyznačuje

nesouhlasem aktérů, vysokým zapojením do záležitostí druhého a k vyjednávání se nejčastěji používá násilných trestů. Závěrem Holsti (1964: 192–193) tvrdí, že takto nastavené mocenské vztahy „můžeme najít ve všech politických vztazích, ale v mezinárodní politice je nejdůležitější zaměřit se na jednu věc: na to, jak stát ovlivňuje chování jiných ve svůj vlastní prospěch“.

Velice významným následovníkem autorů zastávajících názor, že moc není jen výčet vlastnictví a majetku státu, je Joseph Nye (1990: 1–5). Svými knihami přispěl k přeformulování vnímání moci dříve vnímané jen s ohledem na hmatatelné zdroje a přišel s rozdělením moci na *hard* a *soft power*. Moc je podle Nye (1990: 2) „schopnost ovlivnit chování ostatních“ a *hard power* neboli tvrdá moc je podle něj (Nye 2004a: 5) „schopnost používat pobídky a hrozby“ aby vás ostatní následovali. Za takzvané pobídky lze považovat například vojenskou ochranu nebo odstranění obchodních bariér, a za hrozby lze brát vojenský útok, nátlak nebo ekonomické sankce jako embargo nebo bojkot. V minulosti byla *hard power* měřena pomocí velikosti populace, teritoria, přírodních zdrojů, vojenské síly nebo sociální stability. To nakolik jsou zdroje moci efektivní, záleží hodně na kontextu, a tato efektivita se může měnit v průběhu času (Nye – Armitage 2007: 6).

I když je článek od Nye a Armitage (2007) *A smarter, more secure America* zaměřen na Spojené státy americké, lze z něj vyvodit obecně platné zákonitosti. Ve 20. století došlo k několika změnám, které vedly k posunu v chápání a použití vojenské síly. Technologický pokrok vedl k efektivnějším a vyspělejšími zbraňovým systémům, které mají více destruktivní charakter, ale zároveň se použití vojenské síly setkává se stále většími politickými i sociálními omezeními, je tedy problematičtější vojenskou sílu využívat a je vyžadováno větší morální ospravedlnění. Postindustriální společnost se také začala zaměřovat více na prosperitu země než na stálé soupeření o nové území. Machiavelli (cit. dle Nye – Armitage 2007: 6) ve své době zastával názor, že je lepší být pro lidi hrozbou než jimi být milován. To ale v současném globálním světě už neplatí a mnohem výhodnější je být jak obávaný tak milovaný. Změnil se také charakter konfliktů,

protože dříve se bojovalo proti nepříteli, který kontroloval nějaké území. V dnešním světě se často soupeří s aktéry, kteří nekontrolují celé území státu a zabití vůdce a vojenská porážka neznámá jako v tradičních konfliktech konec bojů a začátek vyjednávání. Stále více je vítězství (nebo také moc státu) závislé na podpoře od ostatních států a jejich obyvatel a je potřeba, aby provedené kroky byly legitimní v očích ostatních (Nye – Armitage 2007: 6), a proto je potřeba věnovat pozornost nejen složkám *hard power*, ale využívat i *soft power*, kterou se zabývá další kapitola.

Než se budeme věnovat konceptu *soft power*, ukážeme si alespoň na jednom autorovi to, jak je složité moc nějakým způsobem změřit. To, že je moc obtížně měřitelná ve svých dílech uvádí řada autorů, například již zmiňovaní Goldstein a Pevehaus (2014: 45), ale také Mearsheimer (2001: 55). Nepříliš mnoho autorů se snaží přijít s nějakým konceptem měření moci a měření moci ve svých textech odbydou jednou větou, ve které řeknou, že je to těžké. Jeffrey Hart (1976) se snažil přijít s konceptem měření moci a napsal článek, který nazval *Three Approaches to the Measurement of Power in International Relations*, v němž postupně popisuje tři přístupy k měření moci – pomocí 1) kontroly nad zdroji, 2) kontroly nad aktéry nebo 3) kontroly nad událostmi a výsledky (Hart 1976: 289). V rámci textu ale autor také poukazuje na problematické oblasti, které mohou vyvstat při použití těchto přístupů. Kontrola nad zdroji je podle autora nejvíce používaným přístupem pro měření národní moci a používají se při něm indikátory jako velikost vojenské síly, HDP nebo populace. Když se ale pokusíme moc změřit pomocí kontroly nad zdroji, zjistíme, že „není vždy úplně jisté, že aktér bude moci využívat všechny zdroje, které kontroluje,“ a také není jisté, jaké zdroje do tohoto měření zahrnout a jaké ne.

U druhého přístupu, tedy kontrolou nad aktéry, autor využívá definici moci Roberta Dahla (cit. dle Hart 1976: 291) a zaměřuje se především na využívání ekonomických sankcí. Hart (1976: 291–296) předpokládá, že když má aktér A vazby s aktérem B například v oblastech obchodu nebo investic, může tyto vazby poté využívat jako hrozby nebo pobídky k ovlivnění chování aktéra B. Dalšími

způsoby, jak ovlivnit chování druhého, může být zvyšování cen, zavádění dovozních nebo vývozních omezení, dumping měny nebo omezení zahraniční pomoci a investic. Toto pojetí ale naráží na problém, že aktér A nemusí mít moc nad aktérem B ve všech oblastech (například aktér B může mít i jiné důležité obchodní partnery než jen aktéra A).

Třetí přístup, kontrolu nad událostmi a výsledky, hodnotí autor jako nejlepší způsob jak měřit moc v mezinárodní politice, protože bere jako jediný v úvahu vzájemnou závislost aktérů. Tento přístup se věnuje tomu, že se aktéři zaměřují na kontrolu událostí a takových výsledků, které jim mohou přinést zisky. Nestává se ale často, že nějaký výstup kontroluje pouze jeden aktér. Autor toto dále rozvádí na příkladu jaderného zbrojení USA a SSSR, kdy každý z nich kontroloval pouze část této „události“ (Hart 1976: 296–303). Po přečtení tohoto textu se shodují s autorem, že třetí přístup z výše uvedených se jeví jako nejvhodnější, ale nemyslím, že by zahrnoval všechny potřebné aspekty k ucelenému změření moci aktérů. Autor se snažil vytvořit vhodný systém měření moci, ale mě spíše utvrzuje v tom, co tvrdí ostatní autoři jako Goldsein a Pevehous (2014: 45), Mearsheimer (2001: 55) a další – že moc jde velice obtížně změřit a dosud se nikomu nepodařilo vytvořit celosvětově uznávaný systém měření.

1.2 Konceptualizace soft power

Tato kapitola nám pomůže porozumět pojmu *soft power* od autora Josepha Nye (1990), který tímto konceptem přispěl ke změně vnímání moci. Nejprve blíže rozebereme tento termín a poté se budeme věnovat jednotlivým zdrojům *soft power* a možnostem měření. Poslední část bude zaměřena na kritiku *soft power* a stručně se podíváme na koncept *smart power*.

1.2.1 Definování soft power, její zdroje a možnosti měření

V knize *Soft power: the means to success in world politics* Nye (2004b: 1–4) vysvětluje, že mezinárodní vztahy jsou stále dynamičtější a že už se nestačí zaměřovat jen na vojenské a ekonomické aspekty států, ale je potřeba zohlednit i vnímání státu ostatními aktéry. Termín *hard power* byl vysvětlen v předchozí kapitole, Nye (1990: 5) ale věnuje více pozornost „druhé tváři moci“, tedy „nepřímé cestě“ k dosažení toho, co aktér chce. Při použití *soft power* je potřeba vytvořit předpoklady, které by byly přitažlivé i pro ostatní, a ti pak budou aktéra A sami následovat. Poté už není nutné aktérům hrozit silou nebo donucováním.

Soft power bývá srovnávána s pojmem vliv. Toto přirovnání není ale zcela správné, jelikož vlivný může být i při použití *hard power* a *soft power* je více o přemlouvání a o tom, že je někdo schopen pomocí argumentů dostat jiné lidi tam kam chce. Nye (1990: 7–8) přirovnává *soft power* ke konceptu neviditelné ruky Adama Smithe, která sama řídí tržní systém. *Soft power* je tomuto konceptu podobná tím, že není vidět, není hmatatelná a nelze ji snadno změřit. Jak využití *hard power* tak *soft power* slouží za účelem přesvědčení někoho udělat něco, co by jinak neudělal nebo se choval tak, jak by se za jiných okolností nechoval. Nejde tedy tvrdit, že tyto koncepty spolu vůbec nesouvisí a striktně je od sebe oddělovat. Liší se pouze v tom, jakým způsobem je přesvědčení ostatních dosaženo (Nye 1990: 9). Můžeme najít spoustu věcí, které mohou ostatní vnímat jako atraktivní – osobnost, kultura, politické hodnoty, instituce nebo i politiky, které jsou uznávané společností jako morální a legitimní. Pro někoho může být atraktivní třeba i silná armáda nebo ekonomika státu, která je zdrojem *hard power*. *Soft power* není závislá na *hard power*, ale pokud se stát dostane do ekonomické recese nebo trpí vojenským úpadkem, ve většině případů to vede i k tomu, že ztrácí nejen *hard power*, ale i schopnost ovlivňovat mezinárodní prostředí pomocí své atraktivity (Nye 1990: 9).

V roce 1990 vydal Joseph Nye (1990) knihu s názvem *Bound to lead: The changing nature of American power*, která se stala pro budoucí vnímání moci

v mezinárodních vztazích přelomovou a klíčovou. První kapitola této knihy pojednává nejdříve o významu moci a postupně se autor dostane až k pojmu *soft power*, jejím zdrojům a limitům. Nye (1990: 1) přirovnává moc k počasí, protože podle něj tak jako o počasí tak i o moci všichni mluví, ale málokdo jí rozumí. Lidé se také snaží dospět k nějakým předpovědím toho, jak se kdo v mezinárodních vztazích zachová, k jakým dojde změnám nebo se pokouší moc nějakým způsobem změřit.

Moc popisuje podobně jako někteří již výše zmiňovaní autoři tak, že moc je schopnost mít na někoho vliv. Nye (1990: 2) ovšem dodává, že existují různé způsoby jak tohoto vlivu dosáhnout, například pomocí hrozeb, podplácením nebo atraktivitou. Tvrdí, že lidé uvažují o moci v příliš úzké perspektivě a představují si jen příkazy a nátlak. Dodává, že změřit moc je problematická věc a je důležité sledovat preference a chování ostatních aktérů před tím, než na ně začneme působit. Autoři, kteří se zaměřují pouze na tu část moci, kde zkoumají kapacity a zdroje (populaci, velikost teritoria, přírodní bohatství, ekonomickou a vojenskou základnu) totiž podle Nye (1990: 3) shledávají další část moci tvořenou chováním a přesvědčováním bez použití materiálních zdrojů za příliš složitou. Nye (1990: 3) ale tvrdí, že ne vždy materiální zdroje vedou k dosažení požadovaného výsledku a uvádí příklad Spojených států v době vietnamské války. USA byly v mocenské převaze nad Vietnamem, ale k vítězství jim to nepomohlo. Dříve mocný znamenalo být silný a připravený na válku, ale postupně se od tohoto pojetí vzdalujeme díky technologickému pokroku.

Nye (1990: 5) své úvahy v knize vztahuje k USA, jimž je celá jeho publikace věnována, a tvrdí, že v současnosti se svět nachází v „trojdimenzionální hře“, ale někteří političtí vůdci si stále hrají na „jednodimenzionální hráče“. Třemi dimenzemi jsou myšleny vojenské, ekonomické a transnacionální záležitosti. V první dimenzi, tedy ve vojenské sféře, mají USA globální převahu a mohou se právem nazývat mocností. V ekonomických záležitostech už se ale nemohou spoléhat jen na sebe, jelikož v této oblasti je potřeba spolupracovat s ostatními (Evropskou unií, Čínou, Japonskem atd.) a k dosažení požadovaných výsledků

nebo například k prosazení mezinárodních finančních předpisů je potřeba souhlasu právě i jiných hráčů. Ve třetí dimenzi týkající se záležitostí přesahující národy (například terorismus, globální oteplování, nemoci nebo kriminalita) nemají USA převahu a moc je rozdrobena na řadu státních ale i nestátních aktérů (Nye 1990: 4).

Nye (1990: 11) mluví o třech typech zdrojů, ze kterých je *soft power* tvořena – kultura, politické hodnoty a zahraniční politika. Kulturou má na mysli soubor hodnot a pravidel významných pro společnost. Rozděluje ji na vysokou, která se skládá z literatury, umění a vzdělání, a populární, kterou tvoří masová zábava (hudba, kino a televize). Nye (1990: 11) dále upozorňuje na to, že někteří analytici chápou *soft power* jako kulturní moc. To ale není správné, protože kulturní zdroje jsou v konceptu *soft power* pouze využívány k posílení *soft power* daného aktéra a nelze tedy *soft power* s kulturní mocí zcela ztotožňovat. Hodně také záleží na kontextu využití daného zdroje, protože ne vždy vlastnictví nějakého zdroje (jak zdrojů *hard power*, tak i *soft power*) vede k posílení moci. Politické hodnoty a státní instituce mohou ovlivnit preference ostatních aktérů a společností. Hodně se hledí na to, jestli jsou instituce spravedlivé, transparentní a rovné a také jestli aktér dodržuje mezinárodně stanovená pravidla, dohody nebo závazky vyplývající z členství v mezinárodních organizacích a různých aliancích. Zahraniční politika může být atraktivní pro ostatní, pokud jsou dodržovány morální zásady a diplomatická pravidla, nebo když aktér prosazuje na mezinárodní scéně obecně přijímané principy (Nye 1990: 13–15).

Státy tedy už nemají hledět jen na materiální kapacity, ale začít klást větší důraz na názor veřejnosti. Do popředí zájmů se tak dostává veřejná diplomacie, pomocí které si lze získat potřebnou pozornost. Mezi důležité ukazatele *soft power* se dostala důvěryhodnost a reputace země (Nye 2004b: 105–107). Pro dobrou image je vhodné budovat dlouhodobé přátelské vztahy a je velice důležité rozumět tomu, co si přeje cílové publikum. Dalším důležitým zdrojem *soft power* může být šíření a sdílení inteligence a informací. Vojenská moc patří také ke zdrojům *soft power*, pokud je využívána při společných cvičeních, výměně

expertů, společných školeních a programech. Dochází tak k tvorbě kontaktů a vazeb mezi státy i vojáky (Nye 2004b: 115–116).

Jonathan McClory (2010: 3) ve svém článku *The New Persuaders: An international ranking of soft power* navázal na Nyeovo dělení (1990: 11) a zdroje moci dále rozšířil do pěti kategorií – vláda, kultura, diplomacie, vzdělání a inovace/byznys. V rámci těchto kategorií ještě jmenuje různé ukazatele a podle nich se pokouší *soft power* změřit. Pokud země prosazuje univerzálně platné hodnoty a principy, může se snadno stát atraktivní pro ostatní aktéry nebo obyvatele jiných zemí. Když se zaměříme na to, co se v jednotlivých kategoriích sleduje, tak v kategorii vlády se hledí na ukazatele jako dodržování pravidel a hodnot, schopnost a účinnost vlády, dodržování svobod jednotlivce a politické svobody. Do kulturní části se řadí roční počet turistů, dosah rodného jazyka a úspěch na sportovních událostech jako například Olympijských hrách. V kategorii diplomacie se zohledňuje celkové vnímání země a schopnost diplomatů a ambasad vytvářet pozitivní dojem v hosticích zemích, ale i v mezinárodním prostředí. Vzdělání Nye (1990: 11) zahrnuje do kulturní sekce, ale McClory (2010: 4) pro ni vytváří samostatnou kategorii, protože je podle něj velice silným nástrojem *soft power*. To, že je umožněno zahraničním studentům studovat na vysokých školách v zemi, rozšiřuje povědomí a dobrou pověst hostitelské země. V této kategorii se tedy řeší počet zahraničních studentů a kvalita dostupných univerzit. Poslední částí jsou inovace/byznys, které se nesmí spojovat s velikostí nebo silou ekonomiky, ale spíše s tím, jak je daná ekonomika otevřená ostatním a jestli je schopná efektivních inovací. McClory (2010: 4) zde uvádí příklad pozitivního vlivu Evropské unie na země na východě Evropy (tedy na země, které byly dříve součástí SSSR). Evropská unie a její ekonomická prosperita, dodržované principy a efektivně nastavený fungující ekonomický model mohou být považovány za příklad *soft power*.

The soft power 30 – A global ranking of soft power, jejímž autorem je také Jonathan McClory (2015) ve spolupráci s poradenskou službou Portland, je pokračováním autorových snah o vytvoření indexu týkající se *soft power*. Index

je tvořen několika kategoriemi – vláda, kultura, vzdělání, globální angažovanost, podnikavost a digitální infrastruktura. Ve snaze zahrnout všechny světové oblasti se index zaměřuje i na mezinárodní průzkum mínění ve 25 zemích (Soft power 30 nedatováno). Na začátku textu se k této snaze o tvorbu indexu vyjadřuje i samotný Joseph Nye (McClory 2015: 6–7). Tvrdí, že použití *hard power* (především vojenské moci) je stále více komplikované a je rád, že se téma *soft power* začalo více probírat jak v akademické sféře, tak i v novinách a mezi státníky. Větší zájem o téma ale vždy neznamena větší porozumění. Je potřeba být opatrný, neopomíjet limity *soft power*, a pokud vlády chtějí této moci využívat, měly by si nejprve uvědomit, co všechno *soft power* obsahuje, jinak jejich úsilí ztrácí efektivitu. V závěru hodnotí tento projekt jako velice přínosný a oceňuje snahu překonat bariéry v měření *soft power* (McClory 2015: 6).

Oproti předchozím autorům Alexandr Vuving (2009: 8–9) nerozděluje zdroje *soft power* do kategorií, ale ve svém článku *How soft power works* tvrdí, že je při využívání *soft power* potřeba řídit se třemi vlastnostmi – oslnivost (*brilliance*), krása (*beauty*) a laskavost (*benignity*). První, co podle něj může vytvářet pozitivní obraz o zemi, jsou kulturní akce, výměny studentů nebo vyučování rodného jazyka. Dále je vhodné, aby se vláda země často scházela se svými zahraničními partnery a udržovala s nimi dobré vztahy (jak úřední tak osobní). Například Čína je známá tím, že si zve vládců z malých afrických a asijských zemí, zahrnuje je pozorností a laskavostí a vytváří tak přátelské bilaterální vztahy (Vuving 2009: 12).

Je potřeba věnovat partnerům pozornost, aby partnerský stát cítil, že mu někdo naslouchá. Účast na mezinárodních multilaterálních fórech a zapojování do dialogu je také propagováním *soft power*. Stát zde může prosazovat různé hodnoty a principy, například dodržování míru nebo lidských práv. Je dobré nejen o těchto principech hovořit, ale dokazovat je i svými činy prostřednictvím ekonomické a humanitární pomoci nebo diplomatickou podporou (Vuving 2009: 12–13). Existuje tedy celá řada možností jak působit v mezinárodním prostředí na ostatní tak, aby byly vnímány jako přitažlivé. Každý z aktérů si podle sebe a

svých možností může zvolit, jaké principy bude dodržovat a hájit a podle toho se poté odvíjí vnímání a akceptování od jiných aktérů.

1.2.2 Kritika konceptu soft power

Jako všechny koncepty tak i koncept *soft power* má své odpůrce. Mezi známé kritiky autorů, kteří kladou důraz na *soft power*, patří Abe Greenwald (2010) se svým článkem *The Soft-Power Fallacy*. Nesouhlasí s Nye a jeho konceptem *soft power* kvůli tomu, že Nye (cit. dle Greenwald 2010) ve svých textech tvrdí, že *hard power* a především vojenská moc v mezinárodním systému ztrácí význam na úkor *soft power*. Proti tomu uvádí příklad, který podle něj vyvrací Nyeův koncept, a to invazi Iráku do Kuvajtu, která byla provedena především kvůli zisku zdrojů nerostných surovin. Nye (2004b: 25–30) ale netvrdí, že by se stát měl od *hard power* úplně distancovat, ale doporučuje najít průsečík nebo rovnováhu a přichází s konceptem *smart power*.

Další, kdo ve svém článku *Soft power: Power of attraction or confusion?* kritizuje Nye, je Ying Fan (2007: 152–154). Upozorňuje na možné problémy, které mohou při uplatňování *soft power* nastat. Zaměřuje se především na aktéry a tvrdí, že někteří z nich se mohou s principy atraktivity ztotožňovat a někteří ne, a potom tedy záleží na tom, jaká skupina se ve státě prosadí. Fan (2007: 152–154) kritizuje to, čeho si byl od počátku vědom i Nye – že ne všechny složky *soft power* jsou drženy v rukou vlády.

Autor Niall Ferguson (2009) je také ve svém článku *Think Again: Power*, zaměřeném na Spojené státy, kritický vůči konceptu *soft power*. Zdůrazňuje, že Spojené státy mohou být nazývány mocností především díky své vojenské síle, která je financovaná z vysokého rozpočtu na obranu a ten si USA mohou dovolit díky ekonomickému růstu a funkčním politickým institucím. Podle Fergusona (2009) si USA nemohou zajistit své národní zájmy jen pomocí *soft power* nebo nějaké přitažlivosti. Dokazuje to na příkladu toho, že v islámském světě je běžné

že někdo pije Coca-Colu, chodí do McDonalds nebo se dívá na filmy pocházející z USA, ale to neznamená, že by kvůli tomu změnil svůj postoj, názor na americké politiky nebo začal vnímat USA v lepším světle.

Další, kdo poukazuje na slabé stránky konceptu *soft power*, je Michael Cecire (2014) se svým textem *The Limits of Soft Power*, ve kterém se věnuje ruské invazi na Ukrajinu a poloostrov Krym. Kritizuje Západ a jeho naivní odzbrojování a nepřipravenost na takoveto situace, dále tvrdí, že Rusko ukazuje limity *soft power* v praxi. Západní země se podle něj příliš spoléhají na *soft power* a různé dohody o odzbrojování a řešení sporů nekonfliktní a nevojenskou cestou. To ale v případě Ruska k ničemu nevedlo, protože si i přes všechny závazky udělalo to, co chtělo a Západ si teď neví rady a snaží se Rusko potrestat ekonomickými sankcemi atd. Cecire (2014) poté dodává, že mezinárodní vztahy budou vždy založeny na *hard power* a je potřeba aby se i Západ k těmto principům navrátil a spoléhal se především na ně.

Podobně smýšlí i Colin Gray (2011) v textu *Hard Power And Soft Power: The Utility Of Military Force As An Instrument Of Policy In The 21st Century*. Zde tvrdí, že koncept *soft power* si neporadí se všemi nástrahami a že se stále najdou konflikty, které nejdou vyřešit jinak než vojenskou silou (Gray 2011: 47–48). *Hard power* je podle něj stále jedním z důležitých nástrojů k prosazení svých zájmů.

Někteří autoři, jako například Ernest Wilson (2008), nesouhlasí s dělením moci na *hard* nebo *soft power*, a proto prosazují nový koncept, který nazývají *smart power*. S tímto konceptem přišel v roce 2003 Joseph Nye (cit. dle Nye 2009: 160), který již dříve vymyslel koncept *soft power*. Nye se pojmem *smart power* snažil vyvrátit myšlenky jeho oponentů (Greenwald 2010, Ferguson 2009, Cecire 2014, Gray 2011 a další) a chtěl říct, že *hard power* nemůže zcela nahradit *soft power*, ale i naopak.

Nye si uvědomuje, že *soft power* nemůže vyřešit všechny problémy a uvádí příklady, kdy musela být použita *hard power*. Například severokorejský vůdce Kim Čong-il rád sledoval hollywoodské filmy, ale nijak ho to neovlivnilo při budování jaderného programu. Nebo v případě Talibánu a Al-Káidy byla *soft power* nevyužitelná a byla to vojenská moc, která situaci vyřešila. Zároveň ale upozorňuje, že jiné dlouhodobě prosazované cíle jako demokracie, lidská práva nebo rozvoj společnosti nejdou prosazovat pomocí *hard power*.

Je tedy potřeba umět dobře vybírat kdy použít *soft* a kdy *hard power*, a také je umět vhodně kombinovat. V této době totiž vojenská moc může řešit pouze některé hrozby a je potřeba k ní umět využít i veřejnou diplomacii, výměnné programy, humanitární a rozvojovou pomoc nebo vojenskou spolupráci. Také tvrdí, že v současnosti nevyhrává ten, kdo svou armádou jen obsadí území, ale ten, kdo má lepší příběh a získá si „srdce a myšlení většiny lidí“ (Nye 2009: 163).

Wilson (2008: 110–111) se také věnuje konceptu *smart power* a tvrdí, že aktér by měl kombinovat obě složky moci s cílem dosáhnout takových výsledků, kterých by za použití jen jedné složky moci nebyl schopen docílit. K tomuto spojování dochází v důsledku změn v mezinárodním prostředí a v důsledku neúspěchů státních administrativ. Tomuto novému konceptu také napomáhá, že se státy stávají vyspělejšími a že neustále probíhají technologické změny (Wilson 2008: 113). Pro dosažení kýžených výsledků je nutné správně zkombinovat jednotlivé složky moci. Podle Wilsona (2008: 120–122) ti, co prosazují *hard power*, musí přiznat, že i správně cílená *soft power* může vést k požadovaným výsledkům a ne vždy je jedinou možností využití vojenské nebo ekonomické síly. Stejný přístup je podle Wilsona (2008: 120–122) nutný i od těch, kteří jsou spíše pro *soft power* a ti by měli zase přiznat, že ne vždy je použití *soft power* výhodné a zcela vhodné.

2 Soft power Jihoafrické republiky

Jihoafrická republika leží na samém jihu afrického kontinentu a má přístup ke dvěma světovým oceánům – z východu k Indickému oceánu a ze západu k Atlantiku. Tato strategická poloha dává zemi mnoho výhod jako například to, že se nachází na významné dopravní křižovatce, po které byly po staletí realizovány námořní cesty a obchod. Na území JAR můžeme najít řadu nalezišť vzácných nerostných surovin a v mnoha z nich má země světová prvenství v jejich vytěženém množství a zásobách. Najdeme zde více jak deset procent světových zásob zlata v dolech, kterých je v zemi okolo třiceti. Dále tu jsou naleziště železné rudy, mědi, platiny, stříbra, chromu nebo uranu. Dvě třetiny světových zásob platiny a polovina světových zásob chromu se nachází právě v Jihoafrické republice. Země patří také k velikým exportérům diamantů a k dalším hojným komoditám patří černé uhlí, cukr a dřevo (Lekia 2016).

Lukášek (1999: 105–106) tvrdí, že Jihoafrická republika může být v africkém prostředí brána za ekonomickou velmoc, jelikož má vyspělé zemědělství, těžební a chemický průmysl. Dále také vyzdvihuje její strategickou polohu a hojná naleziště nerostných surovin a říká, že to vše může země využít pro budoucí ekonomický růst a rozvoj. JAR má také vyspělé vojenské složky, na africkém kontinentě jedny z nejlépe vycvičených, jejichž součástí jsou i vzdušné a námořní síly, které mají dosah na celé území Afriky (Schraeder 2001: 230). JAR díky diverzifikaci hospodářství není závislá na vývozu nerostných surovin a mohla postupně šířit svůj vliv regionem i kontinentem a zajistit si i ceněné místo ve světovém obchodě. Také její poloha propůjčuje zemi strategický význam a přes její území vede řada tranzitních tras (Piknerová 2014: 127).

Všechny výše zmíněné aspekty jako geografická poloha, naleziště surovin a diverzifikované hospodářství dávají JAR možnost silného postavení na africkém kontinentu. JAR z těchto výhod těží a upevňuje své postavení a ne nadarmo bývá označována za mocnost na mezinárodní scéně (Piknerová 2014: 234–124). I přes tyto výhody si země uvědomuje, že k prosazení na mezinárodní scéně v dnešní

době nestačí disponovat pouze materiálními kapacitami (*hard power*), ale je potřeba budovat i dobrou image neboli *soft power*. V následující části práce se zaměříme na zahraniční politiku JAR a budeme se soustředit na takové zahraničně-politické cíle a aktivity, které vedly k posílení *soft power* země. Zmíníme si ale i zavedené politiky a chování státních elit, které snahy o posilování image spíše poškodily.

2.1 Cíle zahraniční politiky JAR s ohledem na posílení soft power a nástroje využívané k jejich naplnění

V roce 1993 Mandela přispěl svým článkem *South Africa's Future Foreign Policy* do časopisu *Foreign Affairs*, v němž zmiňuje principy a hodnoty, o kterých tvrdí, že by je JAR měla následovat. Podle něj má každý právo na život, svobodu a na štěstí, ale tato jeho „vize nemůže být realizována do té doby, dokud se JAR znovu plně nezapojí do mezinárodních vztahů“ (Mandela 1993: 86). V 80. letech byla tato země „jedna z nejméně izolovaných zemí na světě“ (Mandela 1993: 86) a její obnovení nebylo tedy nic jednoduchého. Mandela sepsal několik hlavních bodů, podle kterých by se měla řídit zahraniční politika. V prvním bodě říká, že lidská práva zasahují do všech záležitostí (politických, ekonomických, sociálních i environmentálních). Druhý bod hovořil o tom, že problémy jde vyřešit pouze šířením demokracie. Třetí bod vyzdvihoval nutnost dodržování mezinárodního práva a spravedlnosti. Ve čtvrtém bodě tvrdí, že státy by měly usilovat především o mír a ten jde zajistit efektivní kontrolou zbraňových systémů. Pátý bod je zaměřen na záležitosti afrického kontinentu, které by měly být obsaženy i v zahraniční politice JAR. Poslední bod je věnován ekonomickému rozvoji, který je závislý jak na regionální, tak na mezinárodní ekonomické spolupráci.

Pro Mandelu (1993: 88) se stala „lidská práva světlem, které bude řídit naši zahraniční politiku“. Jedním z hlavních cílů zahraniční politiky se stal boj za

bezpečnější svět a tohoto cíle mělo být dosaženo pomocí institucí prosazujících demokratické hodnoty. Dále si byl Mandela vědom zvětšující se propasti mezi bohatým Severem a chudým Jihem a chtěl, aby se JAR stala jakýmsi mostem mezi těmito dvěma světy a tuto funkci chtěl provádět hlavně prostřednictvím multilaterálních organizací. Nelson Mandela (1993: 89–91) věděl, že je potřeba prosazovat se na mezinárodní scéně, ale zároveň si byl vědom toho, že JAR se nemůže vymanit ze svého afrického údělu. Uvědomoval si také, že Afrika se musí ekonomicky rozvinout a státy musí začít spolupracovat mezi sebou a zaměřit se na obnovu zemí, budování infrastruktury a na projekty věnující se vyžití zdrojů. JAR se podle něj měla také stát mediátorem a arbitrem při řešení mezistátních konfliktů a měl se vytvořit mechanismus pro jejich prevenci. V roce 1994 byly tyto principy sepsány do dokumentu *Zahraničně-politické perspektivy v demokratické Jihoafrické republice*.

Když shrneme počáteční demokratická léta Jihoafrické republiky, vidíme, že se její zahraniční politika zaměřovala především na témata týkající se lidských práv, zajištění bezpečnosti, demokracie a míru, ale také na samotný africký kontinent, který bylo potřeba začít rozvíjet. Snahou bylo vytvořit ze své země stabilní a bezpečnou demokracii a tuto myšlenku dále šířit do ostatních afrických zemí (Mangwanda 2015: 30–32). K dalšímu rozvoji země bylo nutné znovu se zapojit do mezinárodního systému a pomocí multilaterálních institucí dále šířit své cíle zahraniční politiky. Vláda jihoafrické republiky začala v řadě svých zahraničně-politických cílů využívat koncept *soft power*. Od počátku si v mezinárodním systému tvořila image země, které se podařilo transformovat se na demokracii a vytvořit si ústavu, ve které byla nejvíce vyzdvihována lidská práva, bezpečnost a mír.

Ve *Strategickém plánu* pro roky 2003–2005 (DIRCO [nedatováno]c) jihoafrická vláda definuje zahraničně-politické cíle. Klade si za cíl bojovat s chudobou a nerozvinutostí, zavazuje se k ochraně životního prostředí, řešení konfliktů pomocí dialogu, šíření lidských práv, demokracie, míru a dobrého vládnutí. Zmiňuje, že těchto cílů má být dosaženo pomocí multilaterálních

institucí a ne unilaterálně. Dále je v cílech zmíněno, že by se JAR měla snažit vydobýt si silnější postavení právě v těchto institucích a u některých z nich dosáhnout jejich reformy – například OSN, WTO, Mezinárodního měnového fondu nebo Světové banky. Největší snahou je zmírnit marginalizaci rozvojového světa tudíž i celé Afriky a také posílit účast na mezinárodním rozhodování (Flemes 2007: 25–26).

V roce 2011 byl sepsán dokument *Building a Better World: The Diplomacy of Ubuntu* (SA History 2011), ve kterém se nejprve vysvětluje co je to *Ubuntu*, a poté se dokument zaměřuje na cíle zahraniční politiky JAR. *Ubuntu* znamená v překladu lidskost, a ta má charakterizovat JAR, která je multikulturní, multirasová země a snaží se chovat lidsky ke všem ostatním (chce respektovat všechny národy, kultury a rasy). Dále vyzdvihují spolupráci a budování partnerství před konfliktem a mluví o vzájemné závislosti afrických států. V dokumentu se také odvolávají na principy vytvořené již v roce 1994, například že zahraniční politika JAR je tvořena s ohledem na africký kontinent, je založena na principech jiho-jihní spolupráce, je tvořena ve snaze zlepšit vztahy se zeměmi Severu a toho všeho se má dosáhnout pomocí multilaterální spolupráce (SA History 2011: 4–6). V rámci multilaterálních institucí klade Jihoafrická republika důraz na mír a bezpečnost a snaží se posilovat vztahy mezi Radou bezpečnosti OSN a africkými regionálními organizacemi.

Dále je v dokumentu popsáno čeho by JAR měla dosáhnout do roku 2025 (SA History 2011: 18). Cílem JAR je být úspěšným a vlivným členem mezinárodního společenství, zajistit udržitelný růst a snižovat nezaměstnanost, nerovnosti a chudobu a zároveň rozvíjet celý region. Také se zde hovoří o nutném využití zisků z nerostných surovin a rozvoji k tomu potřebných technologií. Největším zájmem ale zůstává africký kontinent a jeho rozvoj, který má být zajištěn pomocí regionální a kontinentální integrace. JAR toho chce docílit hlavně pomocí Africké unie a také chce zajišťovat mír a bezpečnost tím, že bude sehrávat vedoucí úlohu při prevenci konfliktů, peacekeepingových misích, budování míru a při post-konfliktní rekonstrukci. Tuto funkci nechce

zjišťovat JAR sama, ale tak, že bude podporovat Africkou unii a OSN (SA History 2011: 18–20).

V průběhu celého dokumentu je vidět snaha JAR o prosazování se pomocí multilateralismu. Země si je vědoma, že existují výzvy jako zajištění lidské bezpečnosti, udržitelnost životního prostředí, boj s chudobou, prosazování lidských práv nebo odzbrojování a tyto výzvy nelze řešit pouze unilaterálně. Multilaterální instituce mohou zajistit lepší výsledky a řešení. JAR chce v těchto institucích kolektivně prosazovat problémy celého afrického kontinentu. Chce prosadit lepší nastavení OSN nebo Brettonwoodských institucí, aby více odpovídaly potřebám rozvojového světa. Chce, aby se na jejím území konaly konference a uzavíraly se dohody a smlouvy, protože chce podporovat globální konsenzus a chce působit jako diplomatický aktér (SA History 2011: 24–26). V závěru dokumentu je přímo zmíněno, že moc JAR závisí na tom, jak půjde ostatním příkladem. To, že její chování bude následováníhodné, má zajistit právě diplomacie *Ubuntu* zaměřující se na lidskost, a tím chce JAR dosáhnout cíleného globálního pořádku (SA History 2011: 36).

Atraktivita země pro ostatní závisí na hodnotách, které daný stát prosazuje ve své zahraniční politice a způsobech, jakým jich dosahuje. Zahraniční politika je ostatními pozitivně vnímána, pokud v ní jsou obsažené široce uznávané hodnoty jako například demokracie nebo lidská práva (Nye 2004b: 60–62). Takto univerzálně platné a uznávané hodnoty se snáze prosazují a šíří pomocí „multilaterálních konzultací“ než pouze pomocí nějaké „unilaterální akce“ (Nye 2004b: 64), protože pomocí multilateralismu se lépe vytváří *soft power*. Jak jsme si ukázali výše i JAR měla ve svých zahraničně-politických cílech šíření demokracie, lidských práv a bezpečnosti a chtěla tak získat pozitivní image. Skrz multilaterální instituce může vláda země šířit hodnoty, které by jinak sama těžko prosazovala. Patří sem například peacekeepingové operace, šíření demokracie nebo boj s terorismem (Nye 2004b: 117).

Mezi zahraničně-politické cíle JAR s ohledem na koncept *soft power*, můžeme tedy zařadit snahy o posílení postavení JAR v regionu, upevnění politického vlivu a působení jako mluvčí Afriky v mezinárodních institucích, snahy o vedoucí postavení na africkém kontinentu a šíření hodnot jako demokracie, lidská práva a bezpečnost ve svém regionu, ale i po celém světě.

Než se zaměříme na zahraniční politiku JAR a její konkrétní aktivity na mezinárodní scéně, v krátkosti se podíváme na situaci, která nastala v zemi po svržení apartheidu. V mnoha ohledech se totiž jednalo o rozvrácenou zemi a bylo nutné se nejprve zaměřit na vnitřní obnovu a až poté více na politiku směřující směrem k ostatním zemím v mezinárodním systému. Poté už se budeme věnovat obdobím jednotlivých prezidentů a v rámci nich se zaměříme na konkrétní prosazované principy a aktivity vedoucí k posilování dobré image země, tedy její *soft power*.

2.2 Aktivity vedoucí k posílení soft power JAR po nástupu Nelsona Mandely

Prezident Mandela převzal rozvrácenou zemi a vkládalo se do něj hodně nadějí na změnu. V mnoha oblastech například v soudním systému, armádě nebo byrokratickém aparátu převažovali v době apartheidu bílí muži. V zemi byly velké rozdíly mezi bohatými a chudými obyvateli (Thompson 2001: 265). Ti, co patřili ke skupině bílých občanů, byli vzdělaní, bohatí a žili v dobrých podmínkách oproti většině Afričanů, kteří vzdělání neměli, byli chudí a žili ve špatných podmínkách. Problémové bylo i nastavení vzdělávacího systému, které bylo rozděleno podle jednotlivých ras. Ve společnosti se nacházelo mnoho mladých lidí vychovávaných v neúplných rodinách, trávících čas v ganzích a společnost byla celkově velice násilná. Ekonomika se také nenacházela v nejlepších podmínkách, byla vysoká inflace a HDP bylo pod úrovní toho, co JAR zažívala před rokem 1988 (Thompson 2001: 267). Jihoafrická republika měla ale nevyužitý potenciál v oblasti nerostných surovin, kvalitně vystavěné

infrastrukturu a existujících finančních institucích, a také měla například zkušené odborníky v oblasti inženýrství. Jenže sankce, které byly na jihoafrický režim uvaleny, tento potenciál zmrazily a udělaly z JAR nekonkurenceschopnou zemi. V první řadě bylo tedy nutné tento potenciál co nejlépe obnovit a využít (Thompson 2001: 267–268). Z politického hlediska nastalo po konci apartheidu poměrně klidné období, což je připisováno jak Nelsonu Mandelovi, tak jeho straně Afrického národního kongresu (*African National Congress*, ANC). I když Mandelova strana ANC získala ve volbách většinu hlasů, tak vláda byla tvořena několika nejsilnějšími stranami, které vytvořily koalici. K těmto stranám tedy kromě ANC patřila Svobodná strana Inkatha (*Inkatha Freedom Party*) a Nová národní strana (*New National Party*) (Piknerová 2013: 59).

Během na dlouhou trať bylo také začleňování a usmířování obyvatel a obětí apartheidního režimu. I když se začala navracet dříve zabavená půda původním majitelům, skoro polovina obyvatel žila pod hranicí chudoby. Za Mandely se podařilo zvětšit černou střední třídu, zdravotní péče začala být dostupnější, ale nepodařilo se příliš zlepšit vzdělávací systém a problémem se stával rostoucí počet nakažených nemocí HIV/AIDS a také vysoká kriminalita a korupce (Thompson 2001: 283–286). V roce 1995 Mandela přišel s úspěšným nápadem vytvořit Komisi pro pravdu a usmíření (*Truth and Reconciliation Commission*, TRC), která měla za úkol řešit porušování lidských práv od roku 1960. Komise fungovala v letech 1995–2002 a byla tvořena sedmnácti členy z jednotlivých etnických skupin, a také byli rovnoměrně zastoupeni muži i ženy. Předsedou komise se stal arcibiskup Desmond Tutu, který v roce 1994 obdržel Nobelovu cenu míru. Ke komisi mohl předstoupit každý a vyzpovídat se ze svých hříchů. Díky této komisi došlo také k odhalení hrůzných činů apartheidního režimu i přes to, že se dříve vládnoucí Národní straně podařilo zničit mnoho průkazných dokumentů (Thompson 2001: 274–278). Komise se stala klíčovým orgánem, který šířil novou ústavou nastolený pořádek, pomáhala vybudovat novou národní identitu a usmířit společnost. Vládnoucí strana ANC zastávala názor, že k obnovení a vytvoření stabilní společnosti je potřeba dozvědět se pravdu a tuto

pravdu využít dále k uzdravení a budování nového státu (Wilson 2001: 13–15). Celkově je Komise pro pravdu a usmíření hodnocena pozitivně a sloužila jako vzorový příklad i pro jiné státy se znesvářeným obyvatelstvem. Podobné komise byly používány i dříve například v Chile, Ekvádoru, Guatemale nebo Bolívii. Komise v Jihoafrické republice se stala symbolem toho, že usmíření společnosti je jedním z hlavních a důležitých bodů post-konfliktní rekonstrukce. Například ve Rwandě po genocidě byl také vytvořen usmiřovací systém, který nesl název *Gacaca* (Vinjamuri 2014). Jihoafrická Komise pro pravdu a umíření sloužila jako příklad v zemích jako Sierra Leone nebo v Demokratická republika Kongo. Tato činnost, která měla usmířit obyvatelstvo, je i dnes chápána jako jedna z důležitých součástí obnovy zemí, ve kterých probíhal nějaký konflikt. Také v roce 2008 Keňa vytvořila komisi, která se inspirovala tou jihoafrickou a měla sloužit k vyřešení sporů, které nastaly po volbách (Public Diplomacy nedatováno).

Nejprve bylo potřeba usmířit společnost, ale hned poté bylo nutné nastartovat ekonomiku a zlepšit kvalitu života. Bylo třeba se otevřít světovému trhu a přilákat zahraniční investory. V roce 1994 byl vytvořen Program pro rekonstrukci a rozvoj (*Reconstruction and Development Program*), ve kterém měla vláda spolupracovat se soukromým sektorem a vytvářet nová pracovní místa, stavět domy, vzdělávací a zdravotnická zařízení atd. JAR se s cílem zrychlení ekonomiky otevřela okolnímu světu, byla znovu přijata do uskupení Commonwealth a ostatní státy začaly rušit uvalené sankce. Mandela se snažil tento vývoj podporovat tím, že podnikal řadu cest do Evropy a Spojených států. I díky němu začaly přicházet zahraniční investice ze zemí jako USA, Německo, Velká Británie, Japonsko nebo Malajsie. Problémem bylo, že investoři se soustředili spíše na již existující podniky, ale nekládali peníze do tvorby nových firem a nových pracovních míst (Thompson 2001: 279–282). JAR byla zároveň ovlivněna celosvětovým ekonomickým zpomalením a pro investory bylo jihoafrické prostředí neznámé a nestabilní (Mandela 1993: 93). Ve druhé polovině 90. let bylo zřejmé, že ekonomika země neroste a ukazovalo se, že

Program pro rekonstrukci a rozvoj příliš nefunguje. Byl proto vytvořen jiný program – Růst, Zaměstnanost a Přerozdělování (*Growth, Employment, and Redistribution*). Bohužel ani tento projekt nebyl úspěšný tak, jak se předpokládalo, mimo jiné také kvůli finanční krizi v JV Asii, která investice z těchto zemí do Afriky omezila (Thompson 2001: 279–282). Potřeba zahraničních investic šla ruku v ruce s potřebou znovu začlenění JAR do mezinárodních obchodních institucí a přístupu k mezinárodním dohodám jako například ke Všeobecné dohodě o clech a obchodu (*GATT General Agreement on Tariffs and Trade*). Mandela (1993: 97) si byl vědom významu obchodních partnerů a uskupení jako Evropského společenství, které bylo významným obchodním partnerem a také investorem. Chtěl tyto vztahy nadále prohlubovat a také rozšiřovat vztahy se severní Amerikou, Japonskem a zeměmi Pacifiku (Mandela 1993: 97).

Dalším nutným krokem bylo přenastavení institucí věnujících se zahraniční politice. Nejvíce se restrukturalizace týkala Ministerstva zahraničních věcí. Bylo vytvořeno Oddělení pro zahraniční věci, které mělo sjednotit diplomaty a ministry zahraničí. Této akci se přezdívalo racionalizace jihoafrické politiky a měla mimo jiné zajistit dostatek diplomatů na nově otevírané ambasády. JAR v roce 1985 měla pouze 25 ambasád, ale roku 1995 jich už měla 43. Je tedy vidět snaha o navazování vztahů a rychlý únik z dlouhotrvající izolace (Schraeder 2001: 232).

Jihoafrická vláda se v počátcích svého demokratického vládnutí snažila posazovat již zmiňované principy demokracie, obhajovala dodržování lidských práv a konflikty chtěla řešit prostřednictvím multilaterálních organizací. Událostí, která se vymyká těmto prosazovaným hodnotám, se stala intervence v Lesothu v roce 1998 pod záštitou SADC (Daley 1998). Této intervence se ze zemí SADC účastnila jen JAR a Botswana. Lesotho se této době zmítalo v krizi po volbách, které vzbudily řadu protestů a obvinění z korupce. Jihoafrická republika plánovala rychlou vojenskou operaci, která měla uklidnit situaci v zemi, ale zároveň měla obavy z přílivu uprchlíků z Lesotha. JAR vyslala pouze

asi 600 vojáků, Botswana 200 a nečekali příliš veliký odpor, jenže skutečnost byla úplně jiná. JAR své kroky odvolávala na porušování lidských práv a intervenci obhajovala tím, že bylo potřeba zachránit demokracii v zemi (Daley 1998). Byla ale za tuto akci obviňována okolními státy z toho, že působí jako regionální vůdce a vyjednává si pořádek vojenskou silou. Tato událost tedy značně podkopala těžce vybudovanou důvěru okolních zemí a JAR se poté musela dlouho snažit svou reputaci napravit.

Na konci svého prezidentského období pronesl Mandela řeč, ve které kladně hodnotil doposud provedené změny a prosazované principy. Byla zavedena rovnost mezi občany, každý měl právo volit a svobodně se vyjadřovat a také došlo k řadě změn, které měly zlepšovat životy lidí. Dále ale upozorňoval, že ještě není vyhráno, rasismus je stále ve společnosti zakořeněný a nedošlo k úplnému usmíření a začlenění všech obyvatel (Thompson 2001: 286–288). To jsou ale všechno věci, které nejde změnit přes noc a ani v rámci jednoho volebního období. Mandela v roce 1997 předal své vedoucí místo ve straně Africký Národní Kongres (ANC) svému zástupci Thabo Mbekimu a ten se v roce 1999 stal novým prezidentem (Thompson 2001: 286–288).

Během Mandelovy vlády proběhlo mnoho změn v domácí politice, ale došlo také k vytvoření řady zahraničních politik a bylo iniciováno několik významných smluv, které posilovaly pozitivní světové povědomí o Jihoafrické republice. Sám prezident Mandela jako velmi známá a vlivná osobnost působil v mnoha ohledech také jako zdroj jihoafrické *soft power*. Například autor George Wolfe nazývá Mandelu za „mistra soft power“ (Wolfe 2013) a významného politika. Mandela bývá obdivován za to, že strávil 28 let ve vězení a poté, co se stal prezidentem, se nikomu nemstil, ale chtěl především usmířit společnost a zajistit, aby se z JAR stala prosperující země. Za Mandelova prezidentství jihoafrická zahraniční politika většinou kopírovala jeho veřejná prohlášení, z čehož je patrný jeho vliv na tvorbu zahraničně politických rozhodnutí (Schraeder 2001: 234). Mandela bývá obdivován za jeho vliv v multilaterálních institucích a snahy působit zde jako mluvčí za země globálního Jihu. Byl označen za jednoho

z nejlivnějších mluvčích rozvojového světa (Duke Today 2013). Podařilo se mu prosadit přijetí Bezjaderné zóny nad Afrikou (více o ní v podkapitole 3. 1. 2.), prosazoval, aby Afrika začala sama hledat řešení na africké problémy a chtěl, aby JAR byla aktivní v multilaterálních institucích a zde prosazovala zájmy celého afrického kontinentu (Duke Today 2013).

2.2.1 Působení v multilaterálních institucích za účelem prosazování zahraničně-politických cílů

S koncem studené války svět přestal být bipolárně uspořádaný, začal stoupat význam regionálních mocností a změnilo se tak celkově rozložení moci. V této době Jihoafrická republika neměla na africkém kontinentě žádného soupeře (například ekonomicky vynikala nad všemi státy) (Ogunnubi 2017: 27). Hned po konci apartheidu se JAR snažila nejen stát členem mezinárodních organizací, ale získat v nich i významný hlas. Jen pár měsíců po zvolení prezidenta Mandely byla JAR znovu přijata do Commonwealthu, přidala se do Hnutí nezúčastněných a také do Organizace africké jednoty. Velice důležitým předělem pro Jihoafrickou republiku bylo znovu přijetí do OSN v roce 1994, protože členství v této organizaci měla pozastaveno již od roku 1974. V roce 1996 došlo k přijetí nové ústavy a to znamenalo dokončení přechodu k demokracii. OSN byla pro JAR důležitým místem, kde mohla dokázat svůj návrat do mezinárodní politiky, a tak bylo její znovupřijetí klíčové pro další směřování. JAR se nechtěla stát jen členem, ale chtěla aktivně ovlivňovat agendu OSN. To se jí podařilo v roce 1996, kdy se stala na čtyři roky vedoucí zemí Konference o obchodu a rozvoji (*United Nations Conference on Trade and Development, UNCTAD*). V rámci konference byla zásluhou jihoafrického ministra průmyslu a obchodu Aleca Erwina a prezidentského týmu do agendy více prosazena témata týkající se rozvojových zemí. Vyzdvihovali větší spolupráci mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi, chtěli, aby byla větší pozornost směřována na nejchudší země světa, prosazovali

větší koordinaci multilaterálních institucí nebo aby došlo k většímu propojení veřejného a soukromého sektoru a tím se zvýšil rozvoj (Carim 1996: 5–6).

JAR se podařilo prosadit větší zaměření na Afriku, její problémy a výzvy. Řídila se tedy cíli obsaženými ve své zahraniční politice – v rámci multilaterální instituce působila jako most mezi rozvojovým a rozvinutým světem a prosazovala politiky, které by zlepšily postavení afrického kontinentu. Dále se stala členem řady těles OSN – získala například křeslo v Komisi OSN pro lidská práva, dostala se do Organizace OSN pro vzdělání, vědu a kulturu (*United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization*, UNESCO) nebo byla zvolena do Rozvojového výboru OSN (*UN Development Programme*, UNDP) (Lee – Taylor – Williams 2006: 29–30).

V roce 1994 byla Jihoafrická republika přijata do Organizace africké jednoty (*Organisation of African Unity*, OAU). Tato organizace vznikla již v roce 1963, měla sídlo v etiopské Addis Abebě a jejím hlavním cílem bylo vymýcení kolonialismu a boj proti rasové diskriminaci, a tak se logicky začala vymezovat i vůči režimu apartheidu v Jihoafrické republice. Po třiceti letech se organizaci podařilo prosadit její hlavní cíl, odstranění apartheidu, a tak už nic nebránilo přijetí JAR do tohoto uskupení. Bohužel organizace měla omezené finanční kapacity a tím pádem byla omezená i její činnost. A tak bylo na jednání v roce 1999 rozhodnuto o založení nové organizace Africké unie (*African Union*, AU), která měla vést k větší ekonomické a politické integraci kontinentu. Inspirací pro tuto organizaci byla Evropská unie (Africa-EU-partnership 2013). V této organizaci se prosazoval druhý jihoafrický prezident Thabo Mbeki, o jehož éře pojednává kapitola 2. 3.

Významným milníkem bylo také přijetí do Jihoafrického rozvojového společenství (*Southern African Development Community*, SADC) v srpnu 1994. SADC je regionální vládní organizace, která se zaměřuje na ekonomickou integraci a technickou spolupráci. Přijetím JAR do společenství se země stala ekonomicky nejvyspělejším členským státem, a tak se dalo od počátku počítat s tím, že úspěch společenství bude záviset na podpoře JAR. Nelze ale říct, že

tento vztah nebo jakási závislost je pouze jednostranná. Jihoafrická republika totiž do zemí SADC směřuje velikou část svého exportu. Již v roce 1994 vláda označila region jižní Afriky za významnou prioritu své zahraniční politiky. Také proto JAR hodně usiluje o rozvoj tohoto regionu – chce, aby zde byla demokracie, mír a byly zde zaváděny principy dobrého vládnutí. Zároveň podporuje budování infrastruktury a zasadila se o tvorbu zóny volného obchodu, která byla založena v roce 1996 (začala platit od roku 2000). JAR v okolních zemích nevidí jen obchodní partnery, vidí zde například i vodní potenciál. Jak zemědělství, tak průmysl je na vodě závislý a je jisté, že v budoucnu bude JAR potřebovat dodávky vody ze svého okolí. Je tedy zřejmé, že Jihoafrická republika má na rozvoji svého regionu veliký zájem. Důvodem je i zájem o přímé zahraniční investice. Když se totiž investor rozmýšlí, kam by mohl zainvestovat, nehledí jen na jednu zemi, ale na celý region, ve kterém se nachází (Saurombe 2010: 124–128). JAR se podařilo v rámci Berlínské iniciativy vyjednat spolupráci mezi EU a SADC v otázkách budování demokracie, boje s pašováním drog, odstraňování nášlapných min nebo třeba boje proti HIV/AIDS. Dále se JAR povedlo prosadit otázky genderu do agendy SADC a v roce 1998 hostila SADC Konferenci o násilí páchaném na ženách a dětech (DIRCO [nedatováno]a). Jihoafrické republiky se dařilo zavádět své politické priority, hodnoty a principy do agendy mnoha okolních zemí právě prostřednictvím multilaterální instituce a je tedy vidět její vliv, který si postupně vydobyla po přechodu k demokracii.

V roce 1994 se JAR stala členem další vlivné mezinárodní organizace, ve které si mohla vybudovat vliv a postavení – Světové obchodní organizace (*World Trade Organization*, WTO). JAR hned po přijetí začala silně podporovat liberalizaci obchodu, protože potřebovala, aby se co nejvíce vzchopil její export. Zároveň se zaměřila na podporu politik, které by vedly ke snižování rozdílů mezi zeměmi Severu a Jihu a snažila se vytvořit lepší dialog mezi oběma stranami. JAR se i ve WTO podařilo vybudovat takové postavení, že začala mluvit o nutných změnách v nastavení této organizace – podle ní bylo nutné nastavit

férovější obchodní politiku. K prosazení svých požadavků v takovýchto organizacích je nutné vytvářet aliance. To se JAR podařilo, protože byla členem koalic rozvojových zemí jako G20+ a také Trilaterální skupiny (Indie, Brazílie, JAR). Důležitým úspěchem byla také funkce pomyslného mostu mezi Severem a Jihem, především mezi zeměmi EU, USA a rozvojovými zeměmi (Lee 2006: 51–57).

Poslední multilaterální instituci, kterou zmíním a ke které JAR přistoupila v roce 1994, je Hnutí nezúčastněných zemí (*Non-Aligned Movement*, NAM). Toto hnutí vzniklo v roce 1961 s cílem sjednotit země, které nechtěly být za studené války součástí západního ani východního bloku. Jihoafrická republika hostila summit v Durbanu, konající se v roce 1998. Významným milníkem se zde stala přítomnost zástupců zemí Severu – skupiny G8 a Evropské unie. Jejich přítomnost byla hodnocena pozitivně, protože se objevila snaha o budoucí dialog mezi rozvojovými a rozvinutými zeměmi a také se ukázalo, že Hnutí nezúčastněných zemí je významné uskupení a dokáže se prosadit. V rámci summitu se dále probírala témata jako nutné nukleární odzbrojení členských států, reforma OSN a vytvoření mezinárodního soudního dvora nebo ekonomické otázky týkající se snížení dluhů, chudoby a další obchodní záležitosti (DIRCO [nedatováno]b).

Členstvím ve všech multilaterálních institucích si JAR chtěla zajistit vliv a v rámci institucí chtěla prosazovat demokratický pořádek a stabilitu. Tato snaha se jí v mnoha ohledech podařila – prosadila spolu s jinými středními mocnostmi (Kanadou, Novým Zélandem) Ottawskou konvenci, v řadě organizací předsedala nebo získala úvodní slovo při mnoha jednáních. V letech 1998–2001 předsedala Hnutí nezúčastněných, v letech 2000–2001 v Commonwealthu nebo v roce 2002 v Organizaci africké jednoty. V roce 1996 hostila Konferenci OSN o obchodu a rozvoji (UNCTAD), v roce 1998 konferenci Hnutí nezúčastněných nebo v roce 2000 světovou konferenci týkající se HIV/AIDS (van Wyk 2004:112). V roce 1995 se JAR v čele s Mandelou zasadila o přerušování členství Nigérie v Commonwealthu kvůli autoritářskému režimu Sani Snachy, který popravoval

své občany. Mandela proti režimu ostře vystupoval a požadoval uvalení sankcí jak vůči režimu tak i ropnému obchodu. Zde je vidět jak silné slovo měl Mandela při jednáních a jak velký byl jeho vliv . Bohužel tato snaha se ale nesetkala s přílišným kladným přijetím od afrických států, které tvrdily, že JAR směřuje v myšlení a prosazování lidských práv až příliš na Západ (cit. dle Piknerová 2013: 63).

Jihoafrická republika se snažila vydobýt si silné a vlivné postavení ve všech organizacích a zároveň chtěla působit jako most mezi vyspělým Severem a rozvíjejícím se Jihem. Tuto snahu dokázala v letech 1996–2000, kdy byl Alec Erwin zvolen prezidentem UNCTAD. V této pozici se Erwin snažil zviditelnit postavení zemí globálního Jihu. Dalším příkladem může být rok 1996, kdy se konala konference WTO v Singapuru. Zde se Jihoafrické republice podařilo dojednat souhlas mezi zeměmi Severu a Jihu na mezinárodních pracovních standardech. Podobným úspěchem bylo ujednání Dohody o obchodu, rozvoji a spolupráci (*Trade, Development and Cooperation Agreement, TDCA*) se zeměmi Evropské unie nebo prohloubení vztahů se Spojenými státy přijetím Zákona o africkém růstu a příležitostech (*African growth and opportunity act, AGOA*) (van Wyk 2004: 113). V další části si představíme konkrétní příklady, které se JAR podařilo prosadit právě v rámci multilaterálních institucí a týkají se zahraničně-politického cíle JAR, tedy šíření bezpečnosti.

2.2.2 Smlouva o nešíření jaderných zbraní a vytvoření bezjaderné zóny nad Afrikou

Jak již bylo řečeno výše, Jihoafrická republika má velká naleziště nerostných surovin, mezi které patří i uran využívaný v oblasti nukleární energie. Země tyto zdroje využívala pro svůj jaderný program a zároveň s ním i obchodovala například s USA nebo Velkou Británií. Do Spojených států za to na oplátku mohla vyslat desítky svých odborníků a vědců, kteří se od Američanů naučili potřebné znalosti pro svůj vlastní výzkumný program. USA také poskytly

nukleární výzkumný reaktor SAFARI-I, a tak mohla země začít provádět „mírové atomové výbuchy“ a během 70. a 80. let si vybudovala šest nukleárních zbraní (Horton 1999). Výzkumná střediska se nacházela v Pelindaba nedaleko města Pretoria. Změna přišla v roce 1989 s nástupem prezidenta Frederika de Klerka, který se rozhodl, že jaderné zbraně budou demontovány a JAR přistoupí ke Smlouvě o nešíření jaderných zbraní (*Non-Proliferation Treaty*, NPT) (Horton 1999). Smlouva o nešíření jaderných zbraní vznikla v 70. letech a zaměřuje se na zabránění šíření jaderných zbraní, na spolupráci a mírové využití jaderné energie, a také si klade za cíl jaderné odzbrojení (UNODA nedatováno). K podpisu Jihoafrickou republikou došlo v roce 1991 a prezident de Klerk v pozdějších rozhovorech přístup ke smlouvě podrobněji vysvětloval a za své činy byl vyznamenán Nobelovou cenou míru (Horton 1999).

V rozhovorech de Klerk (Friedman 2017) poukazuje na to, že JAR začala s jaderným programem kvůli rozšiřující se hrozbě Sovětského svazu, který podporoval povstalecká hnutí po celém africkém kontinentě ve snaze získat kontrolu nad tamním územím. Vláda v zemi se domnívala, že v případě ruské agrese by jim okolní svět neposkytl pomoc, protože kvůli politickému režimu se dostávali do větší a větší izolace (Friedman 2017). K ukončení jaderného programu prezidenta de Klerka vedly také uvalované sankce od Spojených států, které i přes dlouholeté kontakty přerušily dodávky palivových článků pro výzkumný reaktor SAFARI-I. USA také v roce 1978 přistoupily ke Smlouvě o nešíření jaderných zbraní, a proto nechtěly podporovat jaderný program v JAR. Na konci 80. let se také odehrálo několik důležitých událostí, díky kterým se JAR rozhodla s jaderným programem skončit. V sousedství JAR byla v roce 1989 uznána nezávislá Namibie, došlo k pádu Berlínské zdi, postupně skončila studená válka a v JAR proběhly prezidentské volby. Volba prezidenta de Klerka, který přišel s politickými reformami vedoucími k přechodu k demokracii, napomohla i k odstoupení od jaderného programu, jelikož de Klerk byl odpůrcem jaderné energie. Prezident tvrdil, že s tím, že odpadla hrozba Sovětského svazu, přestal být jaderný program potřebný a také si byl vědom toho, že přístup k NPT bude

znamenat růst mezinárodní prestiže a uznání od ostatních zemí, které JAR v té době velice potřebovala (FAS 1995).

De Klerk před svým odchodem z funkce udělal v oblasti nukleárního odzbrojení několik důležitých změn, které jeho nástupce Mandela dále rozvíjel. V roce 1996 došlo v egyptském městě Káhira k podpisu Smlouvy z Pelindaby neboli Bezjaderné zóny nad Afrikou (*Treaty of Pelindaba, African Nuclear Weapon Free Zone Treaty, ANWFZ*). Smlouva nese název podle již zmiňovaného jihoafrického města nedaleko Pretorie, ve kterém se nacházela výzkumná jaderná střediska (NTI 2017). OSN definuje bezjadernou zónu jako oblast, ve které je zakázána jakákoliv výroba, umístování nebo testování jaderných zbraní (UN 1975: 23). Otázka tvorby bezjaderné zóny vyvstala na půdě Organizace africké jednoty, která byla vytvořena v roce 1963. Do roku 1996 ale probíhaly pouze diskuze a nedošlo k žádným závěrům, také protože JAR v té době jaderný program ještě stále vyvíjela (Adeniji 2002: 36–39). Ačkoliv byla smlouva podepsána v roce 1996, ratifikace jednotlivými státy trvala poměrně dlouho, a tak vešla v platnost až v roce 2009. Jihoafrické republice se uzavřením této smlouvy podařilo dosáhnout několika úspěchů. K uzavření smlouvy by nikdy nedošlo, pokud by JAR od svého jaderného programu neustoupila, a proto si může připisovat zásluhy za její dotažení a dojednání do úspěšného konce. Také to, že smlouva nese v názvu jihoafrické město, dokazuje vliv JAR při jejím projednávání. Smlouva naznačuje, kam chce JAR po svržení apartheidu směřovat. A to, že byla přijata ostatními africkými státy, bylo zásadním milníkem v demokratické historii JAR (Van Wyk 2013: 190).

2.2.3 Ottawská úmluva

Jihoafrická republika byla i nadále aktivní v otázkách odzbrojování a šíření bezpečnosti na africkém kontinentu i ve světě. Při projednávání Ottawské konvence týkající se zákazu použití nášlapných min patřila k jejím velikým propagátorům. Když došlo k jejímu podpisu 3. 12. 1997, JAR byla po Kanadě a

Norsku hned třetí zemí, která tuto smlouvu podepsala. Zasloužila se o přijetí smlouvy od afrických zemí a podařilo se jí tak hrát roli pomyslného mostu mezi rozvinutým a rozvíjejícím se světem. Konvence vstoupila v platnost v roce 1999 (International Campaign to Ban Landmines 2003: 429–430).

JAR patřila k nejvíce aktivním a vlivným africkým stoupencům konvence, což dokládají následující příklady. V roce 1996 vytvořila vlastní Jihoafrickou kampaň za zákaz nášlapných min (*South African Campaign To Ban Landmines, SACBL*). Při přípravné schůzce týkající se konvence konající se ve Vídni v roce 1997 hovořila jako první země a vyjadřovala se silně pro její přijetí. Dále hostila setkání Organizace africké jednoty v Kempton Park v květnu 1997, kde se jednalo o zákaz min, a JAR se zde podařilo získat důvěru a souhlas mnoha afrických zemí. Velvyslanci JAR v OSN Jacobovi Selebimu se podařilo úspěšně vést jednání o vytvoření konvence v norském Oslu, které se konalo jen pár měsíců před jejím přijetím (The Monitor nedatováno).

Jihoafrická republika se dříve řadila mezi významné producenty nášlapných min a vyvážela je do řady zemí jako například do Angoly, Mosambiku, Namibie, Zimbabwe nebo Rwandy, ale byly nalezeny i v Kambodži. Spousta min se nacházela také ve skladech v JAR. Tyto zásoby byly zničeny při takzvaném *big bang* ceremoniálu v květnu 1997, kterého se mohly účastnit média a také nevládní organizace. JAR se dále zapojuje do hledání a odminování oblastí v sousedních státech a stále vylepšuje své technologie, znalosti a zdravotní pomoc obětem nášlapných min (The Monitor nedatováno). Asistovala například v Mosambiku při Operaci Rachel, což byla bilaterální spolupráce policejních složek obou zemí zaměřující se na odstranění střelných zbraní a min. Dále v Etiopii asistovali tři odborníci z JAR při školení specialistů na provádění odminování. Aktivní je také státem vlastněná společnost *Mechem*, která provádí odminování a dále se věnuje prodeji vybavení na odminování a automobilů odolných vůči minám. Účastnila se operace v Iráku a také v Demokratické republice Kongo (International Campaign to Ban Landmines 2003: 431–432).

Aktivní a úspěšná účast na tvorbě Ottawské konvence a další jihoafrické směřování do oblasti vzdělávání a výzkumu nových technologií zaměřujících se na odminování, které je JAR ochotna poskytnout jako pomoc při operacích, dokazuje snahu JAR být přítomna v africkém regionu. Chce být obklopena bezpečnými státy a při prosazování politik na mezinárodní scéně cílí na humánní hodnoty. Ottawská konvence tedy patří k další nedílné součásti jihoafrické *soft power*. Jihoafrická republika se snaží co nejvíce pomáhat ostatním africkým zemím, které mají stále problémy se zbraněmi. JAR se těmito aktivitami snaží zmírnit napětí nejen v regionu, ale i ve světě a tyto principy má obsažené i ve svých zahraničně-politických cílech, kde se zaměřuje především na šíření demokracie, míru a bezpečnosti.

2.3 Aktivity vedoucí k posílení soft power JAR po nástupu Thaba Mbekiho

S nástupem Thaba Mbekiho jsou v porovnání s Mandelovou administrativou spojeny změny. První změnou bylo, že Mbeki již nezmiňoval usmíření společnosti. Druhá změna spočívala v tom, že Mbeki při svém prvním projevu prohlásil, že se bude aktivně zapojovat do každodenní činnosti vlády (Thompson 2001: 288). V ekonomických záležitostech pokračoval v kurzu prosazovaném Mandelou, tedy přesvědčením, že ekonomický růst je řešením jihoafrického strádání. Problémem stále zůstávala kriminalita, chudoba a rozšiřující se propast mezi bohatými a chudými občany. Prezident Mbeki se ale nakonec soustředil více na zahraniční politiku než na tu domácí, za což byl občas kritizován. Ve světě byl ale uznáván jako vynikající řečník a podařila se mu řada aktivit posilujících postavení Jihoafrické republiky. Hodně prosazoval demokracii a vládu práva a tím, že se účastnil mnoha zasedání v Mezinárodním měnovém fondu, Světové bance nebo OSN, se mu podařilo získat uznání. Hovořil za všechny státy subsaharské Afriky a prosazoval politiky vhodné pro všechny rozvojové země. Hodně se věnoval zlepšování vztahů s ostatními

africkými státy jako například s Nigérií, JAR pomáhala Mosambiku po ničivých záplavách nebo poskytla vojáky do OSN, která vedla peacekeepingovou misi v Demokratické republice Kongo. Zároveň se snažil posilovat vztahy i s mimoafrickými zeměmi. Soustředil se na tvorbu vztahů s americkým prezidentem Billem Clintonem, britským premiérem Tony Blairem, ale také s čínským prezidentem Jiangem Zeminem (Thompson 2001: 288–294).

Poněkud kontroverzním se stal vztah prezidenta Mbekiho ke státu Zimbabwe, kterému vládl Robert Mugabe. Tento vztah bývá některými autory (Hamill – Hoffman 2009, Petricá 2016) nazýván jako tichá diplomacie. Mugabe jako mnoho jiných afrických státníků začal dobře, ale vyvinul se v autokrata, který zcela zruinoval ekonomiku země a silou potlačoval svou opozici. V roce 2000 dostal zemi do ekonomické a finanční krize. Bývalý jihoafrický prezident Mandela Mugabeho odsuzoval, ale Mbeki s ním jednal jinak a jeho vztah k Zimbabwe se stal velice diskutovaným a kontroverzním tématem (Thompson 2001: 295). Mbeki se snažil prosadit spíše jako mediátor zimbabwské krize, než aby úplně odsoudil Mugabeho režim a obvinil ho z nedemokratického chování. Mbeki si uvědomoval, že tato krize ovlivňuje celý region, způsobuje ekonomické napětí a problém s uprchlíky. Několikrát mluvil o tom, že Mugabe je spíše oběť než viník a ignoroval obviňování Mugabeho z porušování lidských práv (Hamill – Hoffman 2009: 379). Mbeki byl obviňován, že jeho chování vůči Zimbabwe odporuje principům a hodnotám prosazovaným v zahraničně-politických cílech JAR. Mbeki ale chtěl, aby země z regionu jižní Afriky byly ekonomicky provázané a spolupracovaly, a tak respektoval suverenitu státu Zimbabwe (Petricá 2016: 160–161). Dokonce obvinil britského premiéra Tonyho Blaira a australského premiéra Johna Howarda z rasismu a upozorňoval na to, že Mugabeho chování se podobá době kolonialismu a bílé nadvládě a že zásah proti němu by pouze dokazoval snahy o udržení nadvlády bílých (Borer – Mills 2011: 11).

K dalším problematickým aspektům Mbekiho vlády patří vztah země k Mezinárodnímu trestnímu soudu. Za Mandelova prezidenství byla JAR

hlavním proponentem tvorby Mezinárodního trestního soudu (*International Criminal Court*, ICC) a patřila k prvním zemím, které podepsaly Římský status v roce 1998. ICC se zaměřuje na stíhání osob zodpovědných za zločiny genocidy, zločinů proti lidskosti a válečných zločinů. Formálně vznikl v roce 2002, kdy v JAR vládl prezident Mbeki, který se na lidská práva již tak nesoustředil. Dokazuje to i nespolupráce v otázkách rozhodnutí ICC o něčím zatčení. Například v roce 2009 vydal ICC zatykač na súdánského prezidenta al-Bašíra. S tím JAR nesouhlasila, ale nakonec pod tlakem veřejnosti slíbila, že pokud by al-Bašír přijel do země, byl by zatčen. Vztah JAR a ICC je ovlivňován národním zájmy země a také jejími vztahy s partnery jako Brazílie, Rusko nebo Čína, které lidská práva ve svých primárních vládních politikách nemají. Cílem JAR je dále si udržet vliv v Africké unii, Hnutí nezúčastněných nebo BRICS a země z těchto uskupení zastávají vůči ICC podobný názor, a tak je její účast a podpora ICC poněkud nejistá (Sarkin 2016: 79–84). Tato nová politika a omezená spolupráce s ICC, která přišla s nástupem prezidenta Mbekiho, může být zeměmi globálního Jihu viděna jako vzepření se zemím vyspělého Severu. V tomto pohledu může být JAR tedy těmito zeměmi vnímána pozitivně a může to posílit její *soft power*. Opačný účinek může mít tato nespolupráce na vnímání JAR ostatními státy, které tvorbu ICC ratifikovaly a prosazují jeho politiky.

Je tedy zřejmé, že ne všechny prosazované politiky image státu posílí, což dokazují i výše zmiňované příklady. Nyní se už ale více zaměříme na jednotlivé prosazované principy a politiky v rámci volebního období prezidenta Mbekiho, které vedly k posílení kladného vnímání země.

2.3.1 Africká renesance a aktivní účast v multilaterálních institucích

Již v roce 1996 pronesl Mbeki projev „Jsem Afričan“ (*I am an African*), v němž přišel s konceptem africké renesance, který se promítnul i do budoucí zahraniční politiky JAR. Mbeki prosazoval regionální integraci a rozvoj, nukleární odzbrojení, respektování teritoriální integrity a mírové řešení sporů.

Také zde vyjadřoval podporu šíření demokracie a lidských práv a zavádění volného obchodu (Schraeder 2001: 232–234). Mbeki prosazoval, aby se Afrika navrátila ke všemu africkému, k africkým hodnotám a kořenům, což podle něj mělo vést k růstu ekonomiky ale i k sociální a politické obnově. K tomuto rozmachu Afriky měla napomoci právě Jihoafrická republika, která se měla stát jakýmsi vůdcem a šířit po kontinentu mír, demokracii, ekonomický růst a bezpečnost (Piknerová 2013: 59). Koncept africké renesance byl zahrnut do zahraniční politiky JAR, především pak již zmiňovaná podpora demokracie a obnova kontinentu. K africké renesanci může dojít pouze tehdy, pokud budou Afričané spolupracovat v politické, ekonomické, sociální a kulturní sféře (Mbeki 2000: 78). Podle Moeletsi Mbekiho (cit. dle Louw 2000: 5), bratra Thaba Mbekiho, je africká renesance třetí fází afrického vývojového cyklu. První fází byla africká obnova po období kolonialismu, která vedla k politické liberalizaci kontinentu. Druhá fáze započala koncem studené války a s ní je spojená demokratizace zemí. Rok 1994 a politická liberalizace JAR byla třetí fází.

Myšlenka africké renesance byla sice vyřčena ještě před tím, než se Mbeki stal prezidentem, ale stala se pilířem jeho zahraniční politiky a Mbeki ji prosazoval celou dobu svého prezidentství. Mbeki se svým konceptem zapůsobil na mnoho afrických zemí, koncept vedl k lepšímu vnímání JAR a posílil tak její *soft power*. Za úspěšný aspekt africké renesance lze považovat například budování přeshraničních mírových parků jako součást regionální spolupráce. Státy se společně snaží vybudovat z hraničních oblastí místo, kde bude vládnout mír a sníží se zde chudoba. Příkladem takového parku může být *Great Limpopo Park* vytvořený v roce 2002 na hranicích zemí Zimbabwe, Mosambikem a JAR. Celkově v jižní Africe najdeme šest mírových parků a do všech je Jihoafrická republika zapojena. JAR má na tyto projekty dostatek financí i ekonomické a organizační schopnosti. Zároveň se projektů účastní kvůli prosazování myšlenek africké renesance, kde se zmiňuje, že Afrika si své problémy musí vyřešit sama. Dále se JAR do těchto projektů zapojuje s domněnkou, že jakákoliv spolupráce může snižovat napětí a může vést ke spolupráci i v jiných oblastech. Dalším

důvodem, proč země vytvářejí přeshraniční mírové parky, je ekoturismus, s nímž jsou spojeny investice od mezinárodních nebo nevládních organizací a následně i rozvoj regionu (Van Amerom – Büscher 2005: 159–168).

V rámci konceptu africké renesance Mbeki prosazoval i aktivní účast v multilaterálních institucích. Například v roce 1999 se JAR podařilo na půdě OSN prosadit iniciativu HIPC (*Heavily Indebted Poor Countries*) v rámci níž měly být oddluženy nevíce zadlužené země. Většina těchto zemí se nachází právě na africkém kontinentu a to, že se JAR povedlo HIPC zanést do agendy OSN, vypovídá o větším zaměření JAR na země globálního Jihu. Iniciativou HIPC se JAR také snažila snížit marginalizaci rozvojového světa, což si kladla i za cíl ve své zahraniční politice (Piknerová 2014: 135–136).

Další organizací, ve které byla JAR aktivní, je Africká unie (*African Union*, AU), která vznikla roku 1999 a navazovala na původní Organizaci africké jednoty (OAJ). Předchozí organizace OAJ dodržovala územní nedotknutelnost členů, ale v Africké unii se právě JAR podařilo prosadit možnost intervence do členských států v případech porušování lidských práv, genocidy nebo zločinů proti lidskosti. JAR chtěla tuto možnost intervence prosadit do agendy AU a odvolávala se přitom na koncept *Responsibility to protect* (R2P). V rámci prosazování principů R2P se JAR také podařilo prosadit vytvoření Afrického soudního dvora pro lidská a občanská práva, jehož úkolem měl být především dohled nad dodržováním lidských práv (Piknerová 2014: 135–136).

V roce 2002 přišel Mbeki se strategickým dokumentem nesoucím název Protokol o míru a bezpečnosti Africké unie (*AU's Peace and Security Protocol*). Protokol se zaměřoval na vytvoření bezpečnostního rámce organizace Africké unie a vedl k tvorbě bezpečnostních mechanismů. V rámci diskuze mezi zeměmi vyvstaly dva názorové proudy s rozdílným pohledem na to, jak by měl vypadat charakter bezpečnostní spolupráce. První skupina, do níž patřil i prezident Mbeki, usilovala o tvorbu bezpečnostních složek sloužících pro peacekeepingové mise. Druhá skupina, reprezentována státy Zimbabwe, Libyí a Keňou, chtěla, aby

spolupráce v bezpečnostní oblasti vedla pouze k obraně kontinentu proti vnějším intervencím. Zvítězila první skupina v čele s Mbekim, což dokazuje jeho vliv na ostatní země a také jeho vyjednávací schopnosti. Úsilí prezidenta Mbekiho o vytvoření společných peacekeepingových jednotek, které by společně řešily problémy a udržovaly mír, může být spojováno se snahou působit jako *soft power* nebo také jako střední mocnost. Roku 2004 došlo k tvorbě Afrických pohotovostních sil (*African Standby Force*) a jednu z brigád tvoří pracovníci vysílání ze zemí SADC (Piknerová 2013: 64–65).

Prezidentovi Mbekimu se dále podařilo iniciovat Nové partnerství pro africký rozvoj (*New Partnership for Africa's Development*, NEPAD), kterou považoval za součást svého konceptu africké renesance (Piknerová 2013: 65). NEPAD měl sloužit k rozvoji africké ekonomiky prostřednictvím zahraničních investic, protikorupčního boje nebo pomocí otevření jednotlivých státních ekonomik. NEPAD byl vytvořen v roce 2001 a měl se soustředit na ekonomickou obnovu a rozvoj Afriky pomocí zlepšení vzdělání, zdravotnictví, obchodu, infrastruktury a snížením chudoby. NEPAD se řídil filozofií africké renesance, tedy heslem Afrika Africe. Ačkoliv byl NEPAD zřízen několik měsíců před tím, než došlo k přetvoření Organizace africké jednoty (OAJ) na Africkou unii, je tento program součástí agendy AU. Jihoafrická republika působila v obou těchto uskupeních jako významný hráč a ovlivňovala probíraná témata. NEPAD lze spojovat s Rozvojovými cíli tisíciletí (*Millennium Development Goals*, MDGs) jelikož se zaměřuje na mnoho problémů, zmíněných právě v MDGs. Klade si za cíl boj proti chudobě, proti nemocem jako například HIV/AIDS, snížení dětské úmrtnosti, zlepšení základního vzdělání a zajištění základní zdravotní péče pro všechny. Sekretariát NEPAD sídlí v jihoafrickém městě Midrand, což dokazuje vliv JAR při tvorbě této organizace a její významné postavení na africké politické scéně (Landsberg 2012b). Mbeki chtěl pomocí tohoto partnerství skoncovat s marginalizací Afriky a přál si, aby došlo k novému nastavení vztahů mezi Severem a Jihem tak, aby už Sever přestal v tomto vztahu dominovat a bral Afriku jako rovnocenného partnera. Mbeki si byl zcela jistý,

když tvrdil, že africká renesance, Africká unie nebo NEPAD nebudou úspěšné, pokud se nepodaří dosáhnout výše stanovených cílů a pokud nedojde právě ke změně vztahů se zeměmi Severu (BrandSouthAfrica 2002).

V roce 2003 byla přijata Brazilská deklarace, která vytvořila trilaterální uskupení zemí Indie, Brazílie a Jihoafrické republiky (*India – Brazil – South Africa Dialogue Forum*, IBSA). Vzniku uskupení předcházely myšlenky jihoafrického ministra průmyslu a obchodu Aleca Erwina, který hovořil o tom, že je potřeba, aby se země Jihu společně snažily změnit politiky nastavené v rámci OSN a WTO (Lechini 2007: 28). K hlavním cílům IBSA patří podpora jiho-jihní spolupráce, dialogu a obchodu, vedoucí k posílení pozic zemí na mezinárodní scéně, dále boj s chudobou a sociální rozvoj nebo výměna technologií, informací a zkušeností. V neposlední řadě má IBSA vést k rozvoji spolupráce v oblastech, ve kterých je účinnější zapojení více zemí, například spolupráce v otázkách životního prostředí, zemědělství, vzdělávání, zdraví atd. (IBSA nedatováno). Členové IBSA dále společně upozorňují na nevhodně nastavené mezinárodní finanční a ekonomické instituce a upozorňují, že tyto instituce poškozují rozvojové země a způsobují nerovnosti mezi bohatým Severem a chudým Jihem. Snaží se působit v organizaci WTO a prosadit zde témata týkající se zdravotnictví, lékařských patentů nebo dotací. Dále na půdě WTO prosazují vytvoření předvídatelného, transparentního a pravidly řízeného mezinárodního obchodního systému, který by umožnil i zemím Jihu zvýšit jejich zisky (Lechini 2007: 29–30). JAR konkrétně prosazuje, aby se změnilo zastoupení rozvojových zemí na půdě WTO a Mezinárodního měnového fondu, ale také to, jak je voleno vedení těchto organizací (Habib 2009: 152–153). Jihoafrická republika si od členství v uskupení slibuje zvýšení obchodu a ekonomického růstu a také zisk větší mezinárodní prestiže a uznání od ostatních zemí v mezinárodním systému. Zároveň se s pomocí IBSA snaží prosazovat politiky, o které mají zájem všechny země globálního Jihu a JAR spolu s Indií a Brazílií zde působí jako mluvčí rozvojového světa (Flemes 2007: 35–36).

V letech 2007–2008 získala JAR nestálé členství v Radě bezpečnosti (RB) OSN a vzhledem ke skutečnosti, že před několika lety byl v zemi apartheid a byly na ni uvalovány sankce právě Radou bezpečnosti, bylo členství výjimečnou událostí. Na aktivitách se podílela řada vládních oddělení, akademická obec, think tanky, ale i veřejnost, která chtěla přispět k budování demokratické společnosti. JAR i na půdě RB vyzdvihovala diplomacii, konzultace a chtěla napomáhat k usmíření stran, které mezi sebou mají konflikty. Nejvíce chtěla přispět k vyřešení konfliktů a post-konfliktní rekonstrukci na africkém kontinentě. Členství v RB bylo pro JAR příležitostí, jak mohla dále prosazovat šíření míru a bezpečnosti ve světě, ale především v Africe (SouthAfrica-NewYork (2009: 1–3).

V době členství měla již Jihoafrická republika řadu předchozích zkušeností s peacekeepingovými misemi, vyjednáváním a mediací v konfliktech a dokonce OSN poskytovala patnácté největší vojsko. JAR se v době předsednictví dále snažila o větší spolupráci OSN s regionálními organizacemi. Podařilo se prosadit vznik Panelu OSN/AU, kde mohli navzájem konzultovat experti na peacekeepingové mise z afrického kontinentu a experti z OSN. Panel přispěl k větší koordinaci misí, způsobů udržování míru a bezpečnosti a snažil se zamezit duplikaci projektů. JAR si byla vědoma, že k řešení konfliktů v Africe je potřeba spolupráce místních s odborníky z OSN, a proto bylo zavedení Panelu OSN/AU přínosné. Dalším přínosem JAR bylo obhajování žen a jejich významné role v ozbrojených konfliktech. Ženy se totiž často zaslouží o udržování a budování míru a bezpečnosti a JAR si těchto zásluh byla vědoma. Na základě toho byla přijata rezoluce 1325 (2000), která označila znásilnění a sexuální násilí konaném ozbrojenými skupinami za způsob válčení (SouthAfrica-NewYork (2009: 8–14). Dále se JAR snažila být aktivní v otázkách snížení počtu malých a lehkých střelných zbraní, v roce 2008 hostila delegaci expertů zabývajících se bojem s terorismem a volala po reformě RB (SouthAfrica-NewYork (2009: 16–25).

2.3.2 Kimberlejský proces

V roce 1998 mezinárodní systém pozoroval nekončící konflikt v Angole, který započal ještě před získáním nezávislosti na Portugalsku v roce 1975. Hlavním důvodem sporů v zemi se staly nerostné suroviny, především diamanty a ropa. Povstalecké hnutí UNITA totiž financovalo svou činnost prodejem diamantů (Van Bockstael – Vlassenroot 2009: 79). Angola nebyla jedinou zemí, která se zmítala v konfliktu, stejně tak Sierra Leone, Demokratická republika Kongo nebo Libérie. Tak se zrodil fenomén nazývaný se krvavý nebo také konfliktní diamant. Země jižní Afriky (hlavní slovo měl Nelson Mandela a botswanský prezident Festus Mogae) si uvědomovaly, jak silně by země Severu mohly ovlivnit jejich ekonomiky, kdyby bojkotovaly nákup konfliktních diamantů. Situace musela být vyřešena co nejrychleji, proto se v roce 2000 sešli zástupci diamantového průmyslu v Jihoafrické republice, aby prodiskutovali možná řešení. Schůzka se konala ve městě Kimberley, tedy v centru diamantového průmyslu, a proto ujednané závazky nesou název Kimberlejský proces. Bylo vytvořeno certifikační schéma, podle kterého se měly rozlišovat legální (čisté) a nelegální (konfliktní) diamanty. Certifikační schéma bylo implementováno v roce 2003. Podle tohoto schématu se obchodování s diamanty bez certifikátu, který by dokazoval, že diamant nebyl vytěžen v oblasti probíhajícího konfliktu, stalo nezákonným (Van Bockstael – Vlassenroot 2009: 79–89).

I když se najdou kritici Kimberlejského procesu, celkově lze říci, že snaha o omezení obchodu s krvavými diamanty byla úspěšná. V 90. letech výdělků z prodeje těchto diamantů tvořily až 15 % světového obchodu, kdežto v roce 2009 se snížily na 4% (Howard 2015: 152–153). V některých zemích například v Pobřeží Slonoviny, Venezuele nebo Zimbabwe ale tato certifikace nezabránila porušování lidských práv. Je tedy zřejmé, že se sice daří snižovat těžbu krvavých diamantů, které potom financují války, ale stále se nedaří zajistit dodržování lidských práv (Howard 2015: 152–154).

Nyní je do Kimberleyského procesu zapojeno přes 50 zemí světa (IsraeliDiamond nedatováno). Jihoafrická republika se společně s Botswanou a Namibií zasadily o konání konference, na kterou byli pozváni zástupci diamantového průmyslu spolu s nevládními organizacemi. JAR této konferenci předsedala, pomohla při jednání a byla vůdčím státem při prosazování certifikace diamantů a implementace Kimberleyského procesu do praxe. Uvědomovala si, že krvavé diamanty financují konflikty na africkém kontinentu a chtěla, aby se těžba stala legální a zvýšila se tak i bezpečnost v regionu. To se jí díky prosazení certifikace diamantů podařilo.

2.3.3 Zapojení JAR do peacekeepingových operací a mírových jednání

Jihoafrická republika zažila krutá období kolonialismu a apartheidu. Přesto se jí podařilo tato období překonat a od té doby se snaží o udržování bezpečnosti a budování míru i v ostatních zemích. Principy bezpečnosti a míru začlenila i do své zahraniční politiky, prosazuje mírovou diplomacii a působí jako mediátor. Hned z počátku po konci apartheidu, tedy mezi lety 1994–1998, lze hovořit o dekádě boje za lidská práva. JAR vystupovala proti porušování lidských práv v okolních zemích, hovořila o morálních důvodech a začínala se postupně zapojovat zpět do rozhodování na africkém kontinentě (Van Nieuwkerk 2012: 85–86). Mnoho zemí předpokládalo, že se JAR chopí vedoucí role udržovatele míru na kontinentu. V počátcích demokratického vládnutí na to země ale neměla lidské kapacity a nebyla připravena ani politicky ani finančně (Williams 2006: 187). V roce 1998 proběhla nepříliš slavná intervence do Lesotha, která podkopala vlání snahy o šíření míru, protože se jednalo spíše o vojenskou akci. V této době se mění jihoafrické zahraničně-politické vnímání, končí volební období prezidenta Mandely a na scénu přichází nový prezident Mbeki s jiným přístupem. V letech 1999–2008 se vláda více zaměřuje na posilování multilaterální diplomacie a ovlivňování agendy okolních zemí skrze hlavní africké organizace – SADC, Africkou unii a také Mbekim vytvořený NEPAD,

ale zároveň se JAR účastnila řady operací pod vedením OSN. V rámci prosazovaných politik se JAR účastnila budování míru a post-konfliktních rekonstrukcí v řadě afrických zemí, například v Burundi, Demokratické republice Kongo, Středoafrické republice, Etiopii, Mali, Rwandě a dalších (Van Nieuwkerk 2012: 86). V roce 1998 byl přijat *White Paper on South African Participation in International Peace Missions*, který obsahuje kritéria účasti na operacích a zdůrazňuje, že je národním zájmem JAR účastnit se takovýchto misí. Dále například zmiňuje význam budování míru v konfliktních zemích a potřebu účasti více zemí na mírových operacích (Williams 2006: 188).

Když Mbeki předsedal v letech 2002–2003 Africké unii, prosadil přijetí *Protokolu o míru a bezpečnosti AU* a vytvoření bezpečnostních kontinentálních složek. Tyto složky získaly právo intervenovat do členských států v případě porušování práv, válečných zločinů, genocidy nebo zločinům proti lidskosti. Dále byl spuštěn systém včasného varování a založeny africké pohotovostní síly, tvořené pěti brigádami přibližně se třemi tisíci vojáky. Jihoafrická republika se stala vedoucím hráčem obraných a bezpečnostních složek Africké unie a společně s prezidentem Mbekim se zasloužila o šíření míru a stability napříč kontinentem, což bylo jednou z hlavních priorit jihoafrické vlády (Flemes 2007: 30–31).

Poprvé se JAR zapojila do mírové operace v roce 1999 pod vedením OSN v Demokratické republice Kongo (DRK) a její účast je považována za poměrně úspěšnou. Již prezident Mandela se v roce 1997 pokusil přivést k hovoru Laurent-Désiré Kabilu a Mobutu Sese Seka, ale k většímu pokroku došlo až mezi lety 2002 a 2003, kdy se vyjednaly Pretorijské dohody, které otevřely možnost poválečné rekonstrukce země. Jihoafričtí vojáci se zapojili do mírové mise vedené OSN (MONUC) s početným kontingentem, jihoafrická vláda poskytla své pracovníky na pomoc v administrativě a poskytování rad při vládnutí a také nasadila svou nezávislou komisi pro pomoc s konáním a sledováním průběhu voleb (Van Nieuwkerk 2012: 93). JAR se do operace zapojila s tím, že chtěla, aby v DRK už neprobíhal konflikt. Další motivací pro zapojení byl obchodní

potenciál země, zdroje nerostných surovin a také to, že kvůli probíhajícímu konfliktu nesměřovalo do regionu jižní Afriky tolik zahraničních investic, kolik mohlo. V roce 1999 se JAR zapojila i do mise OSN v Burundi, kde především sloužila jako mediátor a na žádost burundijské vlády JAR poskytla své vojáky. Mandelovi se v roce 2002 podařilo vyjednat příměří, které bylo stvrzeno dohodou z Arushy. V Burundi byly přítomny i jednotky vyslané Africkou unií. V roce 2004 byl jihoafrický prezident Mbeki jmenován Africkou unií mediátorem pro řešení krize v Pobřeží Slonoviny. Mbeki se v Pretorii sešel s politickými zástupci země a pomohl k mírovému procesu, kterého se mělo dosáhnout pomocí odzbrojení, demobilizace, reintegrace a svobodných voleb (Van Nieuwkerk 2012: 93–94). Mbeki byl dále zapojen do mírových jednání v konfliktech například v Súdánu, Rwandě, Komorech nebo Svazijsku. V průběhu jeho volebního období se JAR také aktivně zapojovala do misí OSN v Afghánistánu v roce 2002, v Iráku v roce 2003 nebo v Nepálu v roce 2007. Dále se účastnila mise pod vedením OSN a Africké unie v Darfuru (Rizzi – Schütz 2014: 189–190).

Jihoafrická republika se pomocí multilaterálního přístupu a snahami o budování míru zmiňovanými v Mbekiho konceptu Africké renesance pokoušela zvýšit svou *soft power*. To se jí v mnoha ohledech podařilo, jelikož se účastnila řady misí, na území JAR se dojednaly mnohé dohody ukončující nebo pozastavující konflikty v okolních zemích nebo jihoafričtí představitelé působili jako mediátoři mezi znesvářenými stranami. Díky všem těmto aktivitám si JAR vytvořila roli obhájce demokratických principů a zároveň se jí podařilo efektivně šířit mír a zajišťovat bezpečnost, převzala vedoucí roli při vyjednávání v konfliktech a vedla řadu peacekeepingových misí pod záštitou OSN nebo Africké unie. Ne všechny operace mohou být hodnoceny pozitivně, ale v řadě z nich se JAR zasloužila o ukončení konfliktu nebo zemím nabídla zkušenosti ze své transformace na demokratický stát. Mnoho z těchto aspektů posílilo dobré vnímání země jak od afrických zemí, tak od celého mezinárodního systému. JAR si od účasti na operacích vedených pod záštitou OSN slibuje také získání většího

slova v Radě bezpečnosti OSN a patří k jedné ze zemí požadujících její reformu. Ráda by v Radě bezpečnosti získala stálé členské křeslo (Sidiropoulos 2007: 9–10).

Prezident Mbeki v některých ohledech navázal na Mandelovu politiku, prosazoval ale i nové principy a soustředil se na obnovu Afriky a chtěl tak získat větší důvěru mezi svými africkými sousedy. Podařilo se mu dosáhnout řady úspěchů – například již zmiňované působení v multilaterálních institucích jako Africká unie nebo NEPAD, vytvoření systému certifikování diamantů nebo se zasloužil o větší zapojení JAR do peacekeepingových misí. Všechny tyto zmíněné aktivity nadále posilovaly pozitivní světové povědomí o JAR jako o zemi, která se snaží prosazovat principy prospěšné pro mnoho dalších zemí. JAR šlo především o to, aby se africký kontinent stal bezpečným a prosperujícím místem a aby se toto přání vyplnilo, aktivně na půdě multilaterálních institucí prosazovala principy prospěšné právě pro Afriku. Můžeme zmínit například iniciativu HIPC, prosazení možnosti intervence do členských zemí OAJ nebo vytvoření bezpečnostních složek v rámci AU. Dále se JAR stala členem sdružení IBSA, kde mohla společně s ostatními členy více prosazovat jiho-jihní spolupráci a upozorňovat na nevhodně nastavené mezinárodní instituce WTO, Světovou banku nebo Mezinárodní měnový fond. Neméně důležité bylo nestálé členství v rámci OSN, při kterém JAR prosadila tvorbu Panelu OSN/AU pro větší spolupráci expertů na peacekeepingové mise.

2.4 Aktivity vedoucí k posílení soft power JAR po nástupu Jacoba Zumy

Volební období prezidenta Zumy začalo v roce 2009. Zahraniční politika se měla především soustředit na to, aby došlo ke sblížení domácí a zahraniční politiky, pokračovalo se v důrazu na africký kontinent, zesilovaly se jiho-jihní vztahy, ale udržovaly se i vztahy s globálním Severem, budovaly se ekonomické

a politické vazby a aby se JAR zapojovala do globálního vládnutí. Zumova vláda chtěla pokračovat v peacekeepingových operacích, které prosazoval předchozí prezident Mbeki, a chtěla tak pokračovat ve snahách o šíření míru, bezpečnosti a stability. Pokračovala tedy v řadě post-konfliktních misí například v Demokratické republice Kongo, Burundi, Západní Sahaře nebo Súdánu (Landsberg 2012a: 8–9).

S prezidentem Zumou je ale spojena i řada skandálů a rozhodnutí, které byly řešeny i mezinárodně a prezidentovi ubíraly na morálním kreditu. Zuma je spojován se sexuálními i korupčními skandály. Například v roce 2005 byl Zuma odvolán z místa viceprezidenta, protože byl obviněn z korupce. V tom samém roce stanul před soudem, protože byl obviněn ze znásilnění dívky, která byla HIV pozitivní a Zuma před soudem řekl, že nepoužil kondom, ale potom se osprchoval. Zuma tedy v zemi s vysokým podílem nakažených HIV/AIDS šířil falešné informace (Msimang 2018). Dále tvrdil, že podporuje lidská práva a demokratické principy, ale přitom sympatizoval s řadou nedemokratických režimů jako třeba s prezidentem Zimbabwe Robertem Mugabem. Někdy podporoval stranu, která bojovala za svržení autoritářských režimů, někdy nebyl ochoten uznat vítěznou stranu, a tak lze říci, že Zumova politika a rozhodnutí nebyly příliš konzistentní (Piknerová 2013: 69). Kontroverzním se stal také rok 2011, kdy nebylo poskytnuto vízum Dalajlámovi. Ten plánoval návštěvu arcibiskupa Desmonda Tutu, který oslavoval osmdesáté narozeniny. JAR byla obviňována, že jedná v zájmu svého cenného obchodního partnera Číny. Desmond Tutu dokonce přirovnal čín jihoafrické vlády k chování vlády v době apartheidu. Tento příklad dokazuje snahu JAR vyvažovat své zájmy a závazky k Západu se zájmy v rámci jiho-jihní spolupráce, například v uskupení BRICS, do kterého byla JAR přičleněna právě na žádost Číny v roce 2010 (Dudley 2013: 3).

V roce 2017 Zumova vláda rozhodla o vystoupení JAR z Mezinárodního trestního soudu (ICC). Tento krok byl ospravedlňován tím, že ICC slouží jako nástroj Západu proti africkým zemím a drží Západ stále u moci. S těmito výroky přišel i stát Burundi, který z ICC také vystoupil. JAR chce také vystoupit kvůli

silné mezinárodní kritice za to, že nezadržela súdánského prezidenta al-Bašíra na summitu Africké unie v roce 2015. Snaha o výstup JAR z ICC byla zatím zablokována Pretorijským nejvyšším soudem, který tvrdí, že takové rozhodnutí musí být řádně odsouhlaseno parlamentem. Stále ale probíhají snahy jednotlivých ministrů o prosazení výstupu a už jen samotný pokus poškodil vnímání JAR mezinárodním společenstvím jako ochránce lidských práv a demokratických hodnot. Navíc také odporuje stanoveným zahraničně-politickým cílům (Mpungose 2018).

Nyní rozebereme politiky a události, které naopak vedly k posílení pozitivního vnímání ostatními zeměmi a kterými se JAR snažila dokázat, že patří k rostoucím mocnostem a může tedy ovlivňovat mezinárodní dění.

2.4.1 Konání mistrovství světa ve fotbale

Co se týče veřejné diplomacie, JAR například v roce 2002 vytvořila *The International Marketing Council of South Africa* (IMC), který se má soustředit na budování pozitivní image JAR a všechny tyto činnosti jsou zahrnuty pod *Brand South Africa* (Public Diplomacy nedatováno). Veřejná diplomacie se stala důležitou součástí zahraniční politiky a země jako JAR na ní kladou silný důraz, protože může pomoci ke zvýšení reputace a také k budování pozitivní image země. JAR se pomocí veřejné diplomacie snaží působit na domácí i zahraniční publikum. V dokumentu *South Africa's National Development Plan* je zmíněno, že veřejná diplomacie slouží JAR k projekci *soft power* (Smith – van der Westhuizen 2015: 17–20). Příkladem veřejné diplomacie může být Rádio *Ubuntu*, které bylo spuštěno v roce 2013 a má sloužit k šíření informací o zahraniční politice JAR nejen pro své obyvatele, ale i pro zahraničí (Smith – van der Westhuizen 2015: 25). IMC se nejvíce prosadil v roce 2009 před konáním mistrovství světa ve fotbale v JAR v roce 2010. IMC tvrdil, že úspěch z toho, že se mistrovství koná v Jihoafrické republice, nepatří jen této zemi, ale celé Africe (Brandsouthafrica 2009).

Nejvíce vyzdvihovanou událostí se za prezidentsví Jacoba Zuma stalo mistrovství světa ve fotbale, které se konalo v Jihoafrické republice v roce 2010. Hostování takovéto události může sloužit ke zlepšení národní image a také k zisku ekonomického a politického vlivu. Může se tak nastartovat turismus, zahraniční investice a obchod, a také se tím může sjednotit celý národ (Grix – Lee 2013: 9–10). Hostování mistrovství bylo označováno jako snaha JAR o budování svého státu a zároveň i snaha ukázat se a předvést se světu. JAR se zároveň reprezentovala jako vedoucí mocnost kontinentu a to, že dokázala uspořádat takovou událost, zvýšilo její reputaci po celém světě. I přes nedostatky, které byly JAR vytýkány (například chudoba, nezaměstnanost, nemoc HIV/AIDS nebo kriminalita), získala prvenství na africkém kontinentě, protože žádné jiné zemi se hostování celosvětové události nepodařilo (Grix – Lee 2013: 13–14). Bývalý prezident Mbeki řekl, že tento Světový pohár bude Africký Světový pohár, že se na něm budou podílet všechny africké státy jako partneři a že JAR bude jednat v rámci principů *Ubuntu*. Konání Světového poháru bylo dokonce diskutováno na půdě Africké unie a SADC (Ndlovu 2010: 147–148).

Miller Matola, šéf *The International Marketing Council of South Africa* (IMC), konání události označil za výjimečné, protože díky ní došlo ke sjednocení obyvatel za stejným cílem. Na JAR a celou Afriku je podle něj po této akci nahlíženo jinak a došlo tak k odbourání některých stereotypů (BrandAfrica 2010: 15). Jonathan Grix a Donna Lee (2013: 3) poukazují na změnu, která nastala ve 21. století – dříve se veliké události jako mistrovství světa nebo olympijské hry konaly v západních zemích, kdežto nyní je vidět posun do zemí globálního Jihu. To podle nich dokazuje vliv rostoucích mocností a také to, že podobné události patří do zahraniční politiky těchto zemí a ty tím chtějí dokázat světu, že jejich autorita roste. Dále zmiňují Nye a jeho koncept *soft power* a tvrdí, že právě události jako Světový pohár nebo olympijské hry zvyšují atraktivitu země, jsou nejvíce sledovanými globálními akcemi a vedou tak cílenému posílení *soft power* země (Grix – Lee 2013: 5–6).

2.4.2 Jiho-jihní spolupráce a multilateralismus jako součást zahraničně-politických cílů JAR

Jiho-jihní spolupráce se stala klíčovým pilířem zahraniční politiky za prezidenta Zumy, který ji označil za prioritní téma. Jiho-jihní spolupráce je založena na myšlence, že rozvoje chudých a nerozvinutých zemí může být dosaženo pomocí vzájemné spolupráce. Může tak také dojít k přenastavení světového pořádku, který je nyní nastaven ve prospěch globálního Severu.

Mezi důležité instituce patří již zmiňovaná IBSA nebo také G20 a BRICS. V roce 2010 se JAR stala členem uskupení BRIC (Brazílie, Rusko, Indie, Čína), které se s přijetím JAR přejmenovalo na BRICS. Největším stoupencem přijetí právě Jihoafrické republiky byla Čína, která si slibovala lepší přístup na africký kontinent (Piknerová 2014: 137–138). Zároveň se prezident Zuma hodně snažil, aby byla JAR do tohoto uskupení přijata a mluvil o své zemi jako o vstupní bráně do Afriky. Byl si vědom významu instituce a chtěl být její součástí kvůli tomu, že by mohlo její zásluhou dojít k restrukturalizaci politických, ekonomických a také finančních globálních institucí (Besada – Tok – Winters 2013: 1). Ve srovnání s ostatními členy uskupení působí JAR jako malý stát, který má ze všech nejmenší ekonomiku, ale i počtem obyvatel patří ve srovnání s ostatními k malým zemím. Ačkoliv může být označována za marginálního člena tak i jen přizvání do tohoto uskupení ji přineslo řadu výhod. Například otevření trhů jednotlivých členů je přínosné pro jak pro jihoafrické firmy, tak pro státní ekonomiku. Připojení JAR do BRICS byl pro ostatní členy především politický tah do budoucna a zajištění si přístupu do celé Afriky (Piknerová 2014: 138). JAR vstoupila do uskupení jako nejrychleji rostoucí a nejsilnější ekonomika z afrického kontinentu a začala zastupovat celý kontinent, kde žije miliarda lidí. Ostatní členové BRICS si od členství JAR dále slibovali větší spolupráci rozvojového světa a jejich vlastních ekonomik. JAR, ale i ostatní africké země také mohou těžit ze zahraničních investic, sdílení technologií a spolupráce na společných projektech (Besada – Tok – Winters 2013: 2–4).

Další významnou platformou, do které se JAR podařilo vstoupit v roce 2010, je uskupení G20, které je založeno na spolupráci mezi rozvinutými a rozvojovými zeměmi. Tento rok se konalo v Jihoafrické republice mistrovství světa ve fotbale, na které upíral zrak celý svět, a tak přizvání do spolku G20 bylo další významnou událostí. Oficiálně G20 nepatří do skupiny mezinárodních organizací, ale členství v ní je přínosné a pro JAR velice významné. To, že africký kontinent je složen z více jak padesáti států a v G20 je zastoupen jen Jihoafrickou republikou, propůjčuje zemi status mluvčího kontinentu. Sám prezident Zuma po vstupu řekl, že je v jeho zájmu reprezentovat na půdě G20 celý africký kontinent a hovořil o morální odpovědnosti, kterou má JAR k africkému kontinentu. Zároveň země působí jako most mezi africkým kontinentem a zbylými členy, protože zde představuje to, co bylo přijato v rámci NEPAD a dalších institucí (Piknerová 2014: 139).

Zuma na summitu v Soulu pronesl řeč, ve které tvrdil, že účast JAR na platformě G20 může vést k dalšímu posílení multilaterálního systému (Boulle 2011: 138). Tím měl na mysli fakt, že JAR může v G20 jako v další instituci prosazovat, aby světový obchodní systém byl více férový a efektivní. Nejvíce se země na půdě G20 snaží řešit otázku nerostných surovin a s nimi spojených zisků. JAR například vyváží surovou železnou rudu, ale přiváží ocel a z ní vyráběné výrobky (tedy dováží zboží s vysokou přidanou hodnotou). G20 je založeno na rotačním předsednictví, takže když předsedá určitá země, má možnost nadnést pro ni důležité téma. To udělala například i Čína když předsedala v roce 2005 a chtěla především řešit reformu Brettonwoodských institucí.

V roce 2011 JAR spolu s Austrálií požadovali reformu Mezinárodního měnového fondu, byli pro jeho větší transparentnost a také pro transparentnější volbu hlavy fondu (Boulle 2011: 138–139). Jihoafrická republika může prosazovat témata týkající se rozvojového světa a požadovat jejich intenzivnější řešení. Soulský rozvojový konsenzus určil zemím G20 oblasti, na které se mají zaměřovat, například rozvoj infrastruktury, lidských zdrojů, obchodu,

soukromých investic nebo tvorbu pracovních míst. JAR tedy těží ze samotného členství v G20, protože na základě Soulského rozvojového konsenzu mezinárodní finanční instituce financují v zemi projekty jako například projekt na výrobu elektřiny v Limpopo (Boulle 2011: 142).

V letech 2011–2012 získala JAR znovu nestálé členství v Radě bezpečnosti OSN. Její výběr byl podpořen členy SADC, kteří chtěli být na půdě OSN reprezentováni a chtěli, aby se OSN více zabývalo řešením konfliktů v Africe (Serrão 2011: 2). JAR hodně přispívala do peacekeepingových operací, budování míru a post-konfliktní rekonstrukce. JAR v rámci Rady bezpečnosti OSN pokračovala s důrazem na budování míru a bezpečnosti a začala vyzdvihovat další důležité téma – rozvoj. Rozvoj je podle JAR potřebný k tomu, aby byla budována bezpečnost a měl by se stát součástí jak domácí tak zahraniční agendy států. Podle JAR totiž existuje přímé spojení mezi nerozvinutostí a hrozbou pro bezpečnost a mír mezinárodního společenství (Serrão 2011: 3–4). Také se projevila změna v chování Zumy oproti předchozímu prezidentovi Mbekimu, který prosazoval státní suverenitu a nechtěl příliš zasahovat do dění v okolních zemích, i když bylo jasně vidět porušování lidských práv. Při druhém členství v Radě bezpečnosti ale došlo k přijetí rezoluce 1973 vytvářející bezletovou zónu nad Libyí kvůli porušování lidských práv a JAR hlasovala pro přijetí (Serrão 2011: 2–3). Zumova vláda tento krok ospravedlňovala závazkem k dodržování lidských práv a konceptu *Responsibility to protect* (R2P), zároveň ale schytila velikou kritiku od ostatních rozvojových zemí a uskupení BRICS za to, že vojenská intervence způsobí další utrpení občanů Libye (Kornegay – Nganje 2012: 31). Ostatní členi BRICS se v tomto případě zdrželi hlasování, a tak se poté řešilo proč tak JAR učinila. Možnou odpovědí je snaha JAR o získání stálého členství v RB a také jasný signál, že o své zahraniční politice rozhoduje podle sebe a ne podle závazků z uskupení (Serrão 2011: 4).

Prezidentovi Zumovi se podařilo dosáhnout několika úspěchů – v roce 2010 se v Jihoafrické republice konal Světový pohár ve fotbale a záhy byla přijata do platformy BRICS a G20. Sám prezident Zuma členství v nich velice vyzdvihoval

a vážil si jich, protože si uvědomoval jejich význam a bral je jako místo, kde bude dále prosazovat záležitosti JAR, afrického kontinentu, ale i celého globálního Jihu. Bohužel byl prezident také spojován s řadou skandálů, které neubraly na morálním kreditu jen jemu, ale i jeho straně ANC a celé zemi. Tím byla také oslabena image státu a mnohé okolní země viděli korupční skandály jako důvod neposlouchat jihoafrické požadavky. Například Svazijsko si při ekonomické krizi vyžádalo pomoc od JAR, ta jim poskytla peníze a požadovala za ně demokratické reformy. Svazijsko peníze přijalo, ale žádné reformy nezavedlo, protože prý sama JAR nedodrží principy dobrého vládnutí (Tella 2017: 6–7). Dokonce průzkum provedený Jihoafrickým institutem pro zahraniční záležitosti (*South African Institute of International Affairs*, SAIIA) ukázal, že domácí politika a s ní spojované skandály ovlivňují vnímání země jako morální autoritu a snižují tak její *soft power* (Tella 2017: 7). Institut se ptal na otázku, jestli je JAR vhodná pro reprezentaci afrického kontinentu a dočkal se spíše negativních odpovědí. Mnoho respondentů upozorňovalo na neschopnost vlády čelit domácím socio-ekonomickým problémům, korupci a kvůli tomu není JAR schopna šířit a reprezentovat záležitosti afrického kontinentu. Také některá vládní rozhodnutí nebyla v očích respondentů viděna příliš pozitivně, například podpoření tvorby bezletové zóny nad Libyí na půdě Rady bezpečnosti OSN. To podle nich nerefletovalo zájmy a názory ostatních zemí afrického kontinentu a poškodilo to důvěryhodnost, kterou JAR potřebuje k tomu, aby mohla být vůdcem a reprezentantem regionu i kontinentu (Lalbahadur 2015: 10–11).

V roce 2019 měly proběhnout nové volby prezidenta, ale situace se změnila na začátku roku 2018, kdy prezident Zuma odstoupil na žádost své strany ANC. Novým prezidentem se stal Zumův viceprezident, Cyril Ramaphosa. Přestože byl součástí Zumovy administrativy, je do něj vkládána naděje, že se mu povede zemi reformovat a že s ním skončí korupční skandály (BBC 2018). Ramaphosa přišel s návrhem pozemkové reformy a tvrdí, že nestabilita a nerovnost JAR je stále určována bývalým apartheidním režimem, kdy bílí vlastnili většinu půdy v zemi a tak tomu je i dnes. Chce jim půdu vyvlastnit bez možnosti náhrady.

V návaznosti na prosazovanou pozemkovou reformu řada odborníků poukazuje na nedaleký stát Zimbabwe, kde Robert Mugabe uskutečnil tutéž věc a způsobil tím kolaps státní ekonomiky (Campbell 2018). Nejenom vhodně nastavená zahraniční politika může ovlivňovat pozitivní vnímání ostatními státy. To jsme si ukázali na prezidentu Zumovi, který svou špatně volenou domácí politikou a různými skandály oslabil vnímání země jako následováníhodné. Bude tedy zajímavé sledovat další vývoj situace v zemi a spolu s tím se zaměřit i na to, jestli nový prezident dokáže obnovit reputaci a také *soft power* země.

Závěr

Cílem práce byla analýza zahraniční politiky státu JAR se zaměřením na aktivity vedoucí k posílení *soft power* země v letech 1994–2017. Při analýze zahraniční politiky Jihoafrické republiky jsme zjistili, že má oproti ostatním zemím na africkém kontinentu mnoho výhod. Může těžit ze své strategické polohy, jelikož se nachází na dopravní křižovatce obchodních cest. Dále se na jejím území nachází dostatek nalezišť nerostných surovin a má vyspělé zemědělství, těžební a chemický průmysl. Díky těmto aspektům může JAR upevňovat své postavení v Africe i ve světě, ale k tomu, aby se mohla prosadit na mezinárodní scéně, jí její materiální kapacity nestačí. JAR si je toho vědoma, a proto se její zahraničně-politické cíle v mnoha případech obracely na *soft power*.

Dokumenty obsahující cíle zahraniční politiky, které jsme v rámci psaní práce analyzovaly, jasně dokazovaly to, čeho chtěla JAR od počátku své demokratické éry dosáhnout. V mnoha případech vláda JAR jasně tvrdila, že si je vědoma toho, že k tomu, aby mohla zasahovat nebo přispívat do mezinárodního dění, si potřebuje budovat pozitivní image neboli *soft power*. Prošli jsme několik dokumentů týkajících se cílů zahraniční politiky a šlo mezi nimi vyzorovat jisté podobnosti a některé dokonce odkazovaly na ty předchozí. Když bychom měli v krátkosti tyto dokumenty shrnout, všechny se zaměřovaly na tato témata – snaha o posílení postavení JAR v regionu, upevnění politického vlivu, působení jako mluvčí Afriky v mezinárodních institucích, šíření demokratických hodnot, lidských práv a bezpečnosti v regionu i ve světě a také snahy JAR o působení jako lídr afrického kontinentu. Těchto cílů mělo být především dosaženo cestou aktivní účasti v multilaterálních institucích.

Ačkoliv můžeme najít u všech prezidentů podobnosti v zahraniční politice, každý z nich se v rámci svého prezidentského období zaměřoval více na nějaký cíl. Mandela (1993: 86) ve svém článku *South Africa's Future Foreign Policy* tvrdil, že lidská práva, by měla zasahovat do všech státních záležitostí (politických, ekonomických, sociálních i environmentálních) a také mluvil o

šíření demokracie po světě nebo o dodržování mezinárodního práva, spravedlnosti a budování bezpečnosti. Prosazoval tedy takové hodnoty, které byly dlouho v Jihoafrické republice obyvatelům upírany a chtěl, aby i ostatní země k těmto principům přistupovaly uvědoměle. Například v SADC byly díky JAR do agendy zemí více zavedeny otázky lidských práv a genderu a také JAR prosadila větší řešení problematiky budování demokracie nebo boje proti nemocem. Dále se JAR v rámci snah o budování bezpečného kontinentu zasadila o tvorbu Bezjaderné zóny nad Afrikou a spolu s Kanadou a Novým Zélandem prosadila Ottawskou konvenci týkající se zákazu použití nášlapných min.

Prezident Mbeki v mnoha ohledech na Mandelu navázal, ale více prosazoval reformy institucí jako OSN, WTO, Mezinárodního měnového fondu nebo Světové banky. Díky Mbekimu se JAR začala více soustředit na africký kontinent, s ním spojené problémy a výzvy a účastnila se řady peacekeepingových misí. Například budování přeshraničních parků na africkém kontinentu, které mělo vést k větší spolupráci a snížení chudoby v regionech, se setkalo s pozitivním ohlasem. Díky JAR byl také přijat Kimberlejský proces, věnující se problematice krvavých diamantů a zavedena jejich certifikace. Dále se JAR podařilo, aby se na půdě OSN více řešilo téma nejvíce zadlužených zemí světa, v rámci Africké unie prosadila podle principů R2P možnost intervence do členských zemí v případě porušení lidských práv nebo se Mbeki zasoužil o tvorbu společných peacekeepingových jednotek AU.

Prezident Zuma se ve svém prezidentském období zaměřil především na jiho-jihní spolupráci a účast v institucích, do kterých byla JAR přijata v roce 2010, G20 a BRICS. Spolu se zeměmi Jihu nadále prosazovali lepší nastavení OSN a Brettonwoodských institucí tak, aby odpovídaly potřebám rozvojového světa. Dále se JAR podařilo získat podruhé nestálé členství v Radě bezpečnosti OSN v letech 2011–2012. Prosazovala zde řešení konfliktů v Africe a také kladla důraz na téma rozvoje, který se podle ní týká celého globálního Jihu a je podle ní potřebný k tomu, aby byla budována bezpečnost.

I když jsme se v práci zaměřovali především na aktivity, které měly vést k posílení pozitivní image, narazili jsme na několik událostí, které měly spíše opačný následek. Za Mandelovy vlády se kontroverzní událostí stala intervence do Lesotha z roku 1988, kvůli které byla JAR okolními zeměmi obviňována z použití vojenské síly a tím si podkopala budovanou reputaci. Za prezidenta Mbekiho byl nejvíce řešen jeho vztah s prezidentem Zimbabwe Robertem Mugabem, který ve své zemi potlačoval opozici a nedodržel lidská práva. Právě tyto hodnoty JAR prosazovala ve všech institucích, ale v případě Zimbabwe šly tyto hodnoty do pozadí, za což byl Mbeki často hodně kritizován. Dalším problematickým aspektem Mbekiho vlády byla nespolupráce s Mezinárodním trestním soudem v otázce súdánského prezidenta al-Bašíra.

S prezidentem Zumou je spojeno asi největší množství skandálů (korupčních i sexuálních), které ubraly na morálním kreditu země a poškodily tak její pozitivní vnímání ostatními zeměmi mezinárodního systému. Jeho sympatie s nedemokratickými režimy, neposkytnutí víza Dalajlámovi nebo snaha o výstup země z ICC, to vše vedlo k tomu, že ostatní země mezinárodního systému začaly o těžce vybudovaném postavení JAR diskutovat. Řada okolních zemí právě kvůli skandálům odmítla poslouchat a následovat jihoafrické požadavky. Dokonce byl proveden průzkum mezi občany zemí v regionu a mnoho respondentů tvrdilo, že JAR po těchto skandálech a některých zavedených politikách již není schopna reprezentovat region natož celý kontinent. Právě kvůli svým skandálům prezident na počátku roku 2018 rezignoval. Místo něj nastoupil Ramaphosa, který je od počátku své vlády spojován s tím, že chce prosadit pozemkovou reformu a vyvlastnění bílých. Řada odborníků nevidí budoucnost Jihoafrické republiky příliš slibně. Tvrdí, že pokud bude pozemková reforma dotažena do konce, způsobí to kolaps země jako v Zimbabwe, ve které Mugabe provedl totéž a došlo ke zhroucení ekonomiky. Prezident Zuma svými skandály zemi příliš nepomohl, v zemi se také za jeho prezidentství začala více projevovat nespokojenost občanů a stále zde vyvěrají křivdy z dob apartheidu, které by bylo potřeba vhodným způsobem dořešit.

To, jaký bude budoucí vývoj JAR, jakou roli a význam bude v mezinárodním systému mít, záleží na současném prezidentovi Ramaphosovi a bude zajímavé nadále tuto zemi sledovat. Dle mého názoru by se JAR měla nejvíce zaměřovat na působení v multilaterálních institucích, především v těch, které sdružují země, které chtějí na mezinárodní scéně prosazovat podobné cíle jako Jihoafrická republika, tedy v IBSA, G20 nebo BRICS. To se totiž už v minulých letech ukázalo jako vhodná cesta k tomu, jak JAR může ovlivnit dění na mezinárodní scéně a může si tak nejlépe budovat svou *soft power*. Zároveň je potřeba také dořešit situaci na domácí scéně, protože u předchozího prezidenta jsme mohli vypožorovat, že i domácí politika může silně ovlivnit pozitivní vnímání a akceptování okolními zeměmi, ale i celým světem. Myslím, že Jihoafrická republika má před sebou po nástupu nového prezidenta období řešení domácích záležitostí, a tím, co učiní, se dle mého názoru také rozhodne její další směřování a vnímání na mezinárodní scéně.

Zdroje

Adeniji, Oluyemi (2002). *The Treaty of Pelindaba on the African Nuclear-Weapon-Free Zone* (Geneva: United Nations Institute for Disarmament Research).

Africa-EU-partnership (2013). *From The Organisation Of African Unity (Oau) To The African Union (Au): The 50-Year Path Towards African Unity*, 28. 5. 2013 (<https://www.africa-eu-partnership.org/en/newsroom/all-news/organisation-african-unity-oau-african-union-au-50-year-path-towards-african-unity>, 11. 3. 2018).

Baldwin, David (2013). Power and International Relations. In: Carlsnaes, Walter – Risse, Thomas – Simmons, Beth A., *Handbook of International Relations* (London: SAGE Publications Ltd), s. 273–297.

Barnett, Michael – Duvall, Raymond (2005). Power in International Politics. *International Organization* 59, s. 39–75.

BBC (2018). *Cyril Ramaphosa succeeds Zuma as South African president*, 15. 2. 2018 (<http://www.bbc.com/news/world-africa-43070771>, 2. 4. 2018).

Besada, Hany – Tok, Evren – Winters, Kristen (2013). South Africa in the BRICS - Opportunities, Challenges and Prospects. *Africa Insight* 42 (4), s. 1–15.

Borer, T. A. – Mills, K. (2011) Explaining Post-Apartheid South African Human Rights Foreign Policy: Unsettled Identity and Conflicting Interests. *Journal of Human Rights* 10 (1), s. 76-98.

Boulle, Laurence (2011). *The Republic of South Africa and the G20: Its Political, National Interests and Priorities as Member of the Process* (Singapore: Konrad-Adenauer-Stiftung), s. 135-146.

BrandAfrica (2010). *Brand Africa FORUM 2010 Report - the african initiative to drive Africa's reputation, image + competitiveness, from Africa, for Africa* (Bryanston: Brand Africa).

BrandSouthAfrica (2002). *Nepad lays out vision for Africa* (<https://www.brandsouthafrica.com/investments-immigration/business/economy/development/nepad>, 15. 3. 2018).

Brandsouthafrica (2009). *Call to unite, celebrate Africa's World Cup* (<https://www.brandsouthafrica.com/south-africa-fast-facts/news-facts/call-to-unite-celebrate-africas-world-cup>, 27. 3. 2018).

Campbell, John (2018). Ramaphosa Confronts Land Reform in South Africa. *Council on Foreign Relations*, 2. 3. 2018 (<https://www.cfr.org/blog/ramaphosa-confronts-land-reform-south-africa>, 2. 4. 2018).

Carim, Xavier (1996). South Africa And Unctad IX: New Beginnings? *Institute for Security Studies* 7, s. 1–7.

Cecire, Michael (2014). The Limits of Soft Power. *The National Interest*. 1. 4. 2014 (<http://nationalinterest.org/commentary/the-limits-soft-power-10163>, 1. 3. 2018).

Dahl, Robert (1957) The Concept of power. *Behavioral Science*, 2 (3), s. 201–215.

Daley, Suzanne (1998). How Did Pretoria Err? Lesotho Counts the Ways. *NY Times*, 27. 9. 1998 (<http://www.nytimes.com/1998/09/27/world/how-did-pretoria-err-lesotho-counts-the-ways.html>, 13. 3. 2018).

DIRCO (nedatováno a). *Southern African Development Community (SADC)* (<http://www.dirco.gov.za/foreign/Multilateral/africa/sadc.htm>, 12. 3. 2018).

DIRCO (nedatováno b). *Non-Aligned Movement* (<http://www.dirco.gov.za/foreign/Multilateral/inter/nam.htm>, 13. 3. 2018).

DIRCO (nedatováno c). *Strategic Plan 2003 - 2005* (<http://www.dirco.gov.za/departement/stratplan03-05.htm>, 27. 3. 2018).

Dudley, Alex (2013). South Africa's Foreign Policy – Striving towards Mandela's Ideas. *Africa Institute of South Africa* 89, s. 1–5.

Duke Today (2013). *James Joseph: How Mandela Broke New Ground In Diplomacy*, 11. 12. 2013 (https://today.duke.edu/2003/12/diplomacy_1203.html, 22. 3. 2018).

Fan, Ying (2007). Soft power: Power of attraction or confusion? *Place Branding and Public Diplomacy* 4 (2), s. 147–158.

FAS (1995). *Birth And Death Of The South African Nuclear Weapons Programme* (<https://fas.org/nuke/guide/rsa/nuke/stumpf.htm#06>, 7. 3. 2018).

Ferguson, Niall (2009). Think Again: Power. *Foreign Policy*. 3. 1. 2009 (<http://foreignpolicy.com/2009/11/03/think-again-power/>, 1. 3. 2018).

Flemes, Daniel (2007). Conceptualising Regional Power in International Relations: Lessons from the South African Case. *GIGA Research Programme: Power, Violence and Security* 53, s. 1–59.

Friedman, Uri (2017). Why One President Gave Up His Country's Nukes. *The Atlantic*. 9. 9. 2017 (<https://www.theatlantic.com/international/archive/2017/09/north-korea-south-africa/539265/>, 8. 3. 2018).

Goldsein, Joshua – Pevehouse, Jon (2014). *International Relations (USA: Pearson)*.

Gray, Colin (2011). *Hard Power And Soft Power: The Utility Of Military Force As An Instrument Of Policy In The 21st Century* (Strategic Studies Institute).

Greenwald, Abe (2010). Soft power fallacy. *Commentary magazine*, 1. 7. 2010. (<https://www.commentarymagazine.com/articles/the-soft-power-fallacy/>, 13. 2. 2018).

Grix, Jonathan – Lee, Donna (2013) Soft power, sports mega-events and emerging states: The lure of the politics of attraction. *Global Society* 27 (4), s. 521–536.

Habib, Adam (2009). South Africa's foreign policy: hegemonic aspirations, neoliberal orientations and global transformation. *South African Journal of International Affairs* 16 (2), s. 143–159.

Hamill, James – Hoffman, John (2009). ‘Quiet Diplomacy’ Or Appeasement? South African Policy Towards Zimbabwe. *The Round Table* 98 (402), s. 373–384.

Hart, Jeffrey (1976). Three Approaches to the Measurement of Power in International Relations. *International Organization* 30 (2), s. 289–305.

Holsti, Kalevi J. (1964). The concept of power in the study of international relations. *The International Studies Association* 7 (4), s. 179–194.

Horton, Colonel Roy (1999). *Out Of (South) Africa: Pretoria'S Nuclear Weapons Experience* (<https://fas.org/nuke/guide/rsa/nuke/ocp27.htm>, 7. 3. 2018).

Howard, Audrie (2015). Blood Diamonds: The Successes and Failures of the Kimberley Process Certification Scheme in Angola, Sierra Leone and Zimbabwe. *Washington University Global Studies Law Review* 15 (1), s. 137–159.

IBSA (nedatováno). *About IBSA* (https://web.archive.org/web/20080822110752/http://www.ibsa-trilateral.org:80/about_us.html, 27. 3. 2018).

International Campaign to Ban Landmines (2003). *Landmine Monitor Report 2003: Toward a Mine-free World* (<https://books.google.cz/books?id=czKwMrKV->

HIC&pg=PA803&lpg=PA803&dq=ottawa%20treaty%20role%20of%20south%20africa&source=bl&ots=HB2rkhs3s5&sig=KfCpl2cSBpbohGR731KHwAN4h8&hl=cs&sa=X&ved=2ahUKEwjqn7GT3t3ZAhXC6aQKHWSXCFoQ6AEwCXoECAAQAQ#v=onepage&q=ottawa%20treaty%20role%20of%20south%20africa&f=false, 9. 3. 2018).

IsraeliDiamond (nedatováno). *Introduction To The Kimberley Process* (<https://en.israelidiamond.co.il/introduction-kimberley-process/>, 16. 3.2018).

Kornegay, Francis – Nganje, Fritz (2012). *South Africa In The Un Security Council 2011–2012: Promoting the African Agenda in a sea of multiple identities and alliances* (Pretoria: Institute for Global Dialogue), s. 1–52.

Lalbahadur, Aditi (2015). South Africa's Foreign Policy: Tempering Dominance Through Integration. *South African Foreign Policy And African Drivers Programme* (<http://www.saiia.org.za/occasional-papers/south-africas-foreign-policy-tempering-dominance-through-integration>, 7. 4. 2018).

Landsberg, Chris – van Wyk, Jo-Ansie (2012). *South African Foreign Policy Review: Volume 1* (Pretoria: Africa institute of South Africa).

Landsberg, Chris (2012a). Continuity and Change in the Foreign Policies of the Mbeki and Zuma Governments. *Africa Insight* 41 (4), s. 1–16.

Landsberg, Chris (2012b). The African Union and the New Partnership for Africa's Development (NEPAD) - Restoring a relationship challenged? *Accord*. 11. 6. 2012 (<http://www.accord.org.za/ajcr-issues/%EF%BF%BCthe-african-union-and-the-new-partnership-for-africas-development-nepad/>, 15. 3. 2018).

Lasswell, Harold – Kaplan, Abraham (1950). *Power and Society- A Framework for Political Inquiry* (Yale University Press).

Lee, Donna – Taylor, Ian – Williams, Paul D. (2006). *The New Multilateralism in South African Diplomacy* (New York: Palgrave Macmillan).

Lee, Donna (2006). South Africa in the World Trade Organisation. In: Lee, Donna – Taylor, Ian – Williams, Paul D. *The New Multilateralism in South African Diplomacy* (New York: Palgrave Macmillan), s. 51–77.

Lechini, Gladys (2007). *Middle Powers: IBSA and the New South-South Cooperation* (Nacla Report On The Americas).

Lettinga, Doutje – van Troost, Larse (2016). *Shifting Power and Human Rights Diplomacy South Africa* (Amnesty International Netherlands).

Louw, Col (2000). The Concept Of The African Renaissance As A Force Multiplier To Enhance Lasting Peace And Stability In Sub-Saharan Africa. *AFRICA VENIR*. 17. 10. 2000 (http://www.africavenir.org/fileadmin/_migrated/content_uploads/LouwAfricanRenaissanceForceMultiplier_03.pdf, 14. 3. 2018), s. 1–24.

Lukášek, Libor (1999). Historie a současnost Jihoafrické republiky – od apartheidu k demokracii. *Mezinárodní vztahy* 34 (2), s. 101–106.

Mandela, Nelson (1993). South Africa's Future Foreign Policy. *Foreign Affairs* 72 (5), s. 86–97.

Mangwanda, Janelle Mahele (2015). *Analysis of South Africa's Foreign Policy Goal of Achieving Peace and Security : the Case of the Congo Peace Process* (University of Pretoria).

Masters, Lesley – Siphamandla, Zondi – van Wyk, Jo-Ansie – Landsberg, Chris (2015). *South African Foreign Policy Review: Volume 2* (Pretoria: Africa institute of South Africa).

Mbeki, Moeletsi (2000). Issues in South African Foreign Policy. The African Renaissance. *Souls* 2 (2), s. 76–81.

McClory, Jonathan (2010). *The New Persuaders: An international ranking of soft power* (London: Institute for Government).

McClory, Jonathan (2015). *The soft power 30 – A global ranking of soft power* (Portland).

Mearsheimer, John (2001). Wealth and power In: Mearsheimer, John. *The tragedy of great power politics* (New York: W. W. Norton & Company), s. 55–82.

Morgenthau, Hans (1949). *Politics among Nations: The Struggle for Power and Peace* (New York: Alfred A. Knopf).

Mpungose, Luanda (2018). South Africa's foreign policy under Zuma: Towards greater strategic partnerships. *South African Institute of International Affairs*, 22. 2. 2018 (<http://www.saiia.org.za/opinion-analysis/south-africa-s-foreign-policy-under-zuma-towards-greater-strategic-partnerships>, 30. 3. 2018).

Msimang, Sisonke (2018). Zuma Has Fallen. *Foreign Policy*, 14. 2. 2018 (<http://foreignpolicy.com/2018/02/14/south-africas-survivor-in-chief-has-fallen/>, 1. 4. 2018).

Ndlovu, Mxolisi (2010). Sports as cultural diplomacy: the 2010 FIFA World Cup in South Africa's foreign policy Sifiso. *Soccer & Society*, 11 (1-2), s. 144-153.

Needum, Lekia (2016). *South Africa's Natural Resources* (<http://www.borgenmagazine.com/south-africas-natural-resources/>, 21. 1. 2018).

NTI (2017). *African Nuclear-Weapon-Free-Zone (Anwfz) Treaty (Pelindaba Treaty)*. 30. 6. 2017 (<http://www.nti.org/learn/treaties-and-regimes/african-nuclear-weapon-free-zone-anwfz-treaty-pelindaba-treaty/>, 8. 3. 2018).

Nye, Joseph (1990). *Bound to lead: The changing nature of American power* (New York: Basic Books).

Nye, Joseph (2004a). *Power in the Global Information Age: From realism to globalization* (London: Routledge).

Nye, Joseph (2004b). *Soft power: the means to success in world politics* (New York: Public Affairs).

Nye, Joseph (2009). Get Smart: Combining Hard and Soft Power. *Foreign Affairs* 88 (4), s. 160–163.

Ogunnubi, Olusola (2017). Soft Power: The Fourth ‘Tentacle’ of South Africa’s Foreign Policy. *Insight on Africa* 9 (1), s. 22–38.

Petrică, Dan (2016). Quiet Diplomacy: South Africa’s Way Of Dealing With Zimbabwe During The Presidency Of Thabo Mbeki. *Studia Ubb. Europaea* 61(4), s. 151–165.

Piknerová, Linda (2013). Jihoafrická republika jako nastupující střední mocnost. *Politologická revue* 2, s. 48–75.

Piknerová, Linda (2014). Jihoafrická republika. In: Piknerová, Linda – Šanc, David a kol. *Nové mocnosti globálního Jihu - Čína, Indie, Brazílie, Jihoafrická republika a Indonésie v mezinárodním systému* (Dokořán), s. 123–146.

Public Diplomacy (nedatováno). *South Africa* (http://publicdiplomacy.wikia.com/wiki/South_Africa#cite_note-0, 25. 3. 2018).

Raimzhanova, Aigerim (2015). *Power in IR: hard, soft, and smart* (Institute for Cultural Diplomacy and the University of Bucharest).

Rizzi, Kamilla Raquel – Schütz, Nathaly Xavier (2014). Foreign Policy Of New South Africa: Reinsertion And Regional Affirmation. *Austral: Brazilian Journal of Strategy & International Relation* 3 (5), s. 181–200.

SA History (2011). *Building a Better World: The Diplomacy of Ubuntu* (White Paper On South Africa’s Foreign Policy), s. 1–36.

Sarkin, Jeremy (2016). South Africa’s (past, present and future) relationship to the International Criminal Court and international criminal justice. In: Lettinga,

Doutje – van Troost, Lars. *Shifting Power and Human Rights Diplomacy- South Africa* (Amnesty International Netherlands).

Saurombe, Amos (2010). The role of South Africa in SADC regional integration: The making or braking of the organization. *Journal of International Commercial Law and Technology* 5 (3), s. 124–131).

Serrão, Olivier (2011). *South Africa in the UN Security Council 2011–2012* (Berlin: Friedrich-Ebert-Stiftung), s. 1–6.

Schraeder, Peter J. (2001). South Africa's Foreign Policy - From International Pariah To Leader Of The African Renaissance. *The Round Table*, s. 229–243.

Sidiropoulos, Elizabeth (2007). South Africa's regional engagement for peace and security. *Fride*, s. 1–11.

Smith, Karen – van der Westhuizen, Janis (2015). Promoting South Africa's foreign policy through public diplomacy and branding. In: Masters, Lesley – Siphamandla, Zondi – van Wyk, Jo-Ansie – Landsberg, Chris. *South African Foreign Policy Review: Volume 2* (Pretoria: Africa institute of South Africa), 17–37.

Smith, Karen (2012). Soft power: The essence of South Africa's foreign policy. In: Landsberg, Chris – van Wyk, Jo-Ansie. *South African Foreign Policy Review: Volume 1* (Pretoria: Africa institute of South Africa), 68–81.

Soft power 30 (nedatováno). *What is Soft power?* (<https://softpower30.com/what-is-soft-power/>, 12. 2. 2018).

SouthAfrica-NewYork (2009). South Africa In The United Nations Security Council (2007–2008). *The Department of Foreign Affairs* (<http://www.southafrica-newyork.net/pmun/PDF/bookletb5.indd.pdf>, 28. 3. 2018).

Tella, Oluwaseun (2017). Currencies, Constraints and Contradictions of South Africa's Soft Power. *Journal of Asian and African Studies*, s. 1–17.

The Monitor (nedatováno). *South Africa Mine Ban Policy* (http://archives.the-monitor.org/index.php/publications/display?url=lm%2F1999%2Fsouth_africa.html, 9. 3. 2018).

Thompson, Leonard (2001). *A History Of South Africa* (Yale University Press: New Haven and London).

UN (1975). *Comprehensive study of the question of nuclear-weapon-free zones in all its aspects* ([http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3472\(XXX\)](http://www.un.org/en/ga/search/view_doc.asp?symbol=A/RES/3472(XXX)), 8. 3. 2018).

UNODA (nedatováno). *Treaty on the Non-Proliferation of Nuclear Weapons (NPT)* (<https://www.un.org/disarmament/wmd/nuclear/npt/>, 7. 3. 2018).

Van Amerom, Marloes – Büscher, Bram (2005). Peace Parks in Southern Africa: Bringers of an African Renaissance? *The Journal of Modern African Studies* 43 (2), s. 159–182.

Van Bockstael, Steven – Vlassenroot, Koen (2009). From Conflict To Development Diamonds: The Kimberley Process, And Africa's Artisanal Diamond Mines. *Studia Diplomatica* 62 (2), 79–96.

Van Nieuwkerk, Anthoni (2012). A review of South Africa's peace diplomacy since 1994. In: Landsberg, Chris – van Wyk, Jo-Ansie. *South African Foreign Policy Review: Volume 1* (Pretoria: Africa institute of South Africa), s. 84–111.

Van Wyk, Jo-Ansie K. (2004). South Africa's post-apartheid foreign policy: a constructivist analysis. *Politeia* 23 (3), s. 103–136.

Van Wyk, Jo-Ansie K. (2013). South Africa And The African Nuclear Weapon Free Zone Treaty. In: Van Wyk, Jo-Ansie, *South Africa's nuclear diplomacy*,

1990-2010 : securing a niche role through norm construction and state identity (University of Pretoria), s. 173–212.

Vinjamuri, Leslie (2014). Lessons From Africa's Efforts at Transitional Justice. *The New York Times*. 6. 1. 2014 (<https://www.nytimes.com/roomfordebate/2014/01/06/turning-away-from-painful-chapters/lessons-from-africas-efforts-at-transitional-justice>, 5. 3. 2018).

Waltz, Kenneth (1979). *Theory of International Politics* (Reading: Addison Wesley).

Waltz, Kenneth (1986). Reflections on Theory of International Politics: A Response to My Critics. In: Keohane, Robert, *Neorealism and Its Critics* (New York: Columbia University Press), s. 322–345.

Williams, Paul D. (2006). Pragmatic Multilateralism? South Africa and Peace Operations. In: Lee, Donna – Taylor, Ian – Williams, Paul D. *The New Multilateralism in South African Diplomacy* (New York: Palgrave Macmillan).

Wilson, Ernest J. (2008). Hard power, soft power, smart power. *Annals of the American Academy of Political and Social Science*, s. 110–124.

Wilson, Richard (2001). Human rights and nation-building. In: Wilson, Richard (2001). *The Politics of Truth and Reconciliation in South Africa: Legitimizing the Post-Apartheid State* (Cambridge: Cambridge University press), s. 1–32.

Wolfe, George (2013). Nelson Mandela a Master of "Soft Power". *Voices of Humanity*. 17. 12. 2013 (<http://voicesofhumanity.org/nelson-mandela-a-master-of-soft-power/>, 22. 3. 2018).

Resumé

The Republic of South Africa is located on the South of the African continent. Because of access to two world oceans, it has strategic location near traffic junction. Another advantage in the territory of South Africa is the number of rare mineral fields (gold, manganese, platinum, natural gas or coal). In spite of these advantages, the country realizes that its material capacities (*hard power*) are not strong enough to influence the international scene and that it is also necessary to build a good image (*soft power*).

The goal of this master thesis is to analyse foreign policy of The Republic of South Africa with the focus on *soft power* of the country from the year 1994 to 2017. It started from the year 1994 because this year was important due to democratic transition of the country and end of the apartheid regime. The thesis is divided into two parts and it is one case study.

In the first part the meaning of the term power and division of power to *hard* and *soft power* is analysed. The content is focused on *soft power* – its definition, sources, means of measurement and criticism of this concept. The second part is the analysis of the foreign policy of The Republic of South Africa. First of all the targets of foreign policy with regard to *soft power* are explored, tools which the country uses for their fulfilment and at the end particular activities are mentioned. The chapters are divided according to eras of presidents and subchapters focus on activities of government with regard to *soft power*.

South Africa is a member of multilateral organisations and promote there affairs related to the global South, peace, security and democracy (in SADC, African Union, BRICS or United Nations). Creation of the African Nuclear Weapon Free Zone Treaty, Ottawa treaty, Kimberley process, involvement in a lot of peacekeeping missions on the African continent or hosting sport mega event Football World Cup, these are examples of active foreign policy of South Africa which improve the country soft power and positive perception of other countries.